

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
ISSN: 2147-8171
Cilt / Volume: 6 • Sayı / Issue: 11 • Sayfa / Pages: 185-224

Yunus Emre'nin Divan'ında Hadise Yaklaşımı

Hadith Approach in Yunus Emre's Divan

Doç. Dr. Mustafa ÖZTOPRAK

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Asst. Prof., Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology,
Department of Hadith, Eskişehir, Turkey
moztoprak@ogu.edu.tr
orcid.org/0000-0003-4122-3959

Arş. Gör. Sema DAĞCI

Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Res. Asst. University, Sinop University, Faculty of Theology,
Department of Hadith, Sinop, Turkey
sdagci@sinop.edu.tr
orcid.org/0000-0003-3142-3842

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 29.05.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 05.07.2019
Yayın Tarihi / Published : 20.09.2019

Atıf Bilgisi / Cite as: Öztoprak, Mustafa – Dağcı, Sema. "Yunus Emre'nin Divan'ında Hadise Yaklaşımı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (Eylül 2019): 185-224.
<http://doi.org/10.5281/zenodo.3451380>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
/ This article has been reviewed by two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of
Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <http://dergipark.gov.tr/esoguifd>

Yunus Emre'nin Divan'ında Hadise Yaklaşımı

Öz ► Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yunus Emre, 13. ve 14. yüzyıl Anadolu'sunda yaşamıştır. O, şiirlerinde insan merkezli bir dil kullanmış, insanların birlikte yaşama kültürünü ancak karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörü ile oluşturabileceklerine işaret etmiştir. Bu çalışmada ilk olarak Yunus Emre'nin hayatı, Hadis-Sünnet'e yaklaşımı ele alınacak ardından *Divan* adlı eserinde kullandığı rivayetlerin tespit ve tahlili yapılacaktır. Böylelikle muteber bir halk ozanı olan Yunus'un Hadis/Sünnet yaklaşımı tespit edilecektir. Makalede üzerinde durulan diğer bir husus, bir tasavvuf erbabı olan Yunus'un hadise yaklaşımında ehl-i tasavvufun hadis kullanım geleneğine uygun hareket edip etmediğidir. Kaynaklarda, onun hadis eğitimi alıp almadığı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Ancak eserinde yer verdiği bazı rivayetlerde hadis ilmine dair bilgi kırıntıları tespit edilmiştir. Bu çalışmada, *Divan*'da geçen ve mana olarak bir Hadise işaret eden metinler tespit edilmiş, hadis kaynaklarından onların sıhhat durumları belirlenmiş ve ilgili yerler yorumlanmıştır. Neticede, onun Hadis-Sünnet bilgisini, tekkelerdeki klasik hâl eğitimiyle değil, süreli bir tedrisatla almış olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Yunus Emre, Divan, Hadise Yaklaşım, Tasavvuf.

Hadith Approach in Yunus Emre's Divan

Abstract ► Yunus Emre, one of the most notable figures in The Turkish Literature, lived in Anatolia between 13. and 14. centuries. He put to use a homo-centric language and stressed that culture of living together should be based on mutual love and tolerance. In this study, the life of Yunus Emre, his approach to the Hadith-Sunnah will be discussed first, and then the narrations and analysis used in the Divan will be analyzed. So it was intended to determine hadith understanding of Yunus, respected folk poet. One of the other points in this study is that, whether Yunus as a sufis' hadith obeyed sufis' hadith understanding in hadith use or not. Even though there is no any information about whether he took hadith in some narrations within his book. It is determined that some context similar with a hadith as meaning in the Divan, it is decided that their reliability from hadith works and related data was commented. As a result, it could be inferred that his Hadith-Sunnah knowledge derives from periodic education as formal, not from classical education as informal in dervish lodges.

Keywords: Hadith, Yunus Emre, Divan, Hadith Approach, Sufism.

Extended Summary

Yunus Emre is one of the most important people who had lived between the 13. and 14. centuries in Anatolia lands where dominated by very different troubles and crises. The 13. century is a time period when the Mongol invasion

had arisen and The Seljuks' collapse had begun, and new principalities had been found. At that time, the new principalities had begun to rebel against the existing ruling state and caused a serious turmoil term. Yunus Emre, one of the Turkish literature pioneers, had mentioned the chaos within Anatolia in his poems and noted that the community can get rid of the invasion and collapse crises by means of mutual love and toleration within the society. There is no evidence about his life but several opinions relating with his birthplace, hometown, education life, death place and burial place have been found. His Divan gathering together his poems in different subjects is considerably well-known work throughout the world. Within historical process, though some scholars have suggested different notions about belonging of the Divan, most of them have agreed it is Yunus Emre's work.

It could be characterized the poet as a Sufi, growing in Anatolia lands had got feeling and hearth training. In his poems, it is also seen he talked about his sheikh Tapduk Emre that he was obeyed. In addition to, there are various opinions about whether the folk poet has a link with not only Haji Baktash Wali but also Mawlana Jalaleddin Rumi. As it is known, hadith understandings of the Sufis are different from hadith scholars. The Sufis don't interest in truths of hadiths and they have recklessly taken advantages of those functionality in daily life. In this respect, within the narratives they have benefited, it is seen that there are a lot of hadith transfers relating to advising taqwa and piety, including information about hereafter life, terğîb and terhîb encouraging for stay out of the world. As for the hadith scholars, before benefiting from narratives, they investigated their seneds and texts, and if these are not fabrication, they use those in their works. In that case, it could be stated that the method of the hadith scholars is highly respectable. Because hadith/sunnah is one of the legislative resources in Islam and, for this reason, determining truths of hadiths is very important issue.

Islam society has raised so many significant individuals like Yunus Emre that realizing social problems in their societies, leaving their mark on both their time and following centuries, and leading people. So, their perception relating religious information and benefiting from those are noteworthy. Since the determining the points may have offered very valuable chances for the term analysis. In this study, Yunus Emre's hadith understanding has been investigated that his name has been mentioned by most of us even after the centuries. When determining his hadith understanding, his statements in the Divan were used as

base. Throughout his life, there is no any evidence whether he got training in hadith discipline by any mentor. But it could be considered some narratives in the Divan has indicated his hadith information. The aim of this study is to determine and analyse the hadith using in Yunus Emre's Divan. In the respect, from beginning to end, the Divan was looked into and then the gathered findings were categorized as headings. As a result of the reviewing, Yunus Emre specified some narratives as hadith, but he didn't refer to the other narratives in his Divan. In this study, transfers that he explicitly mentioned in his work are in the "directly mentioned narratives" heading, while hadiths that he didn't explain any information about those are in the "indirectly referred narratives" heading. Also, in this study, evaluations related to the truth status of each narratives were also mentioned. It is inferred that narratives benefited by the poet have consisted of frequently used untruth narratives that those are generally valid in Sufism school. Furthermore, it is determined that no used narratives by Yunus Emre has any reference, too. In this respect, it could be stated that he didn't use the hadiths in his work from the basic hadith resources written, learned those either by hearing from a tutor or by choosing from statements in any society. After all, it could be figured out that Yunus Emre doesn't have any hadith education background, yet he has more or less hadiths knowledge. When it is thought that there are sheikhs and dervishes graduated from madrasah in the tradition of the lodge, and in the dervishes where they operate, besides scientific and educational education, it is concluded that Yunus Emre can obtain the hadith knowledge from these places.

Keywords: Hadith, Yunus Emre, Divan, Hadith Approach, Sufism.

Giriş

İçinde yaşadıkları toplumu etkileyen, toplum bireylerine yön veren ve geride bıraktığı eseri/eserleriyle sonraki nesiller için bir yol gösterici olan kişilerin hayatı hakkında bilgi edinmek önemlidir. Anadolu'nun yetiştirdiği önemli isimlerden biri olan Yunus Emre'yi tanımak, içinde yaşadığı toplumun sosyo-kültürel ve dinî yapısını daha iyi anlamlandırma imkânı sunabilir. Öneme binaen ülkemizde Yunus Emre ile alakalı sempozyumlar tertip edilmekte aynı zamanda pek çok yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmaktadır. Ancak yapılan taramalar neticesinde onun *Divan* adlı eserinde geçen hadisleri tespit ve tahlil etmeye yönelik kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Ancak daha çok rivayetleri tespit

etmeye yönelik kısmi çalışmalar bulunmaktadır. Bu meyanda, Gülistan Ekmekçi tarafından hazırlanan “*Yunus Emre Divanı'nda Ayet ve Hadisler*”¹ adıyla bir bildiri mevcuttur. Ancak bu çalışmada hadisçilerin rivayete yaklaşım metodunun takip edilmediği görülmektedir. Türk İslam Edebiyatı alanında çalışan yazarın konuyu kendi çalışma alanı sınırları içerisinde ele aldığı ifade edilebilir. Zira ilgili araştırmada rivayetlerin sıhhatine yönelik herhangi bir değerlendirme yapılmamış, Hadis/Sünnet yönüne değinilmemiş, âlimlerin rivayetler hakkında zikrettiği görüş ve tespitler nakledilmemiş ve neticede sıhhat açısından problemlili olan rivayetler çalışma içerisinde hiçbir telmih ifadesi kullanılmadan yer almıştır.² Ekmekçi'nin yaptığı çalışmanın benzerini ondan daha önceki bir zamanda, “*Yunus Emre'nin Divanı'nda Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri*” başlıklı makaleyle Âdem Çalışkan yapmıştır. Çalışma, yazarın, Yunus Emre'nin, Kur'an-ı Kerim ve Hadis kültürünün mükemmel seviyede olduğuna dair ön kabulleriyle başlamaktadır. Kendi ifadesiyle, “makalede hadisler hakkında sadece tespit yapacağız, sıhhat bilgisi ve değerlendirmelere girmeyeceğiz” demektedir. Çalışkan, *Divan*'da geçen kendince tespit ettiği, içinde rivayetler veya rivayetlerden kısımların bulunduğu beyitlere yer vermiştir. Makalemiz ile hem Gülistan Ekmekçi'nin hem de Âdem Çalışkan'ın çalışması arasında, sadece seçilen rivayetler bazında benzerlikler vardır. Onun dışında makalemizde, Hadis-Sünnet adına tespit, değerlendirme ve rivayetlere dair incelemeler, hadislerin sıhhat bilgilerinin tespiti ve farklı âlimlerin görüşlerine yer verme açısından bilgilendirmeler mevcuttur.³ Konuyla alakalı diğer bir çalışma Behçet Dede tarafından yapılan doktora tezidir.⁴ Yunus Emre ve eserini kelime bazında tanıtan bu çalışma, kapsamı itibarıyla çoğu soruya cevap verme yetisine sahip olsa da bir edebiyatçı kaleminden çıkmış olması itibarıyla hadisçilerin bakış açısından uzaktır. Neticede, araştırma esnasında söz konusu eserlerden istifade ettiğimizi ifade etmeli ve çalışmamızı hadisle ilişkilendirerek konuya farklı bir izah getirmeyi hedeflediğimizi belirtmeliyiz.

---

¹ Gülistan. Ekmekçi, “Yunus Emre Divanı'nda Ayet ve Hadisler”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 62/1 (Aralık, 2017): 255-262.

² Örnek için bk. Ekmekçi, “Yunus Emre Divanı'nda Ayet ve Hadisler”, 257, 261, 262.

³ Makale için bakınız: Çalışkan, Adem, “Yunus Emre Divanı'nda Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]* 28/3 (1992): 119-125.

⁴ Behçet Dede, *Yunus Emre'nin Eserlerinin Tahlili*, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 1990), 493.

Makalemizde, Mustafa Tatçı'nın *Yunus Emre Divanı* isimli çalışması dikkate alınmıştır. Tatçı eserini, *Divan* hakkında el yazması ve matbu olmak üzere toplamda on üç eseri araştırarak oluşturmuştur. Yazar, kitabın başında mezkûr on üç nüsha hakkında bilgi vermektedir. Biz de bu kadar geniş kapsamlı bir çalışma ürünü nüshayı temel alarak Yunus Emre'nin şiirlerini daha doğru bir seçkiyle ele almayı arzu ettik. Zira Yunus adına yazılan mezkûr *Divan* dışında üç yüz civarında bir şiirin olduğu müellif tarafından belirtilmektedir.⁵ Eserde, Yunus Emre'den naklen yer verilen 415 şiir yer almaktadır. *Divan*'ın yarısı Latin alfabesiyle diğer yarısı da Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Kitabın başında Yunus Emre'nin hayatı, eserleri ve *Divan*'ın edebiyat açısından önemine değinilmiştir.

Şiirlerinde kendisini âşık, kul, miskin, bîçâre Yunus vb. şeklinde tavsif eden Yunus Emre'nin hayatı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Onun 15. yüzyılda yaşadığı iddia edilmişse de bu doğru değildir. Zira Yunus'un 13. yüzyılın son yarısı ile 14. yüzyılın başlarında yaşadığı yönündeki değerlendirmeler daha muteber görülmüştür.⁶ Ayrıca *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserini yazdığı tarih hakkında bilgi veren beyitleri, Yunus'un söz konusu tarihlere hayatta olduğunu göstermektedir. İlgili beyitlerde Yunus şöyle der:

*Söze târih yediyüzyidiydi
Yûnus cânı bu yolda fidiydi*

Beyitte verilen tarih miladi 1307-1308'lere tekabül etmektedir ki bu da 14. yüzyıl olarak adlandırılan dönemdir.⁷ Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde Adnan Erzî tarafından bulunan yazmada Yunus'un 720 yılında 82 yaşındayken öldüğü bilgisinin yer aldığı kaydedilir. Buna göre Yunus, h. 638'de doğmuştur.⁸

Türk milletinin şairi Yunus'un nerede doğup yetiştiği de kesin olarak bilinmemektedir. Onunla ilgili olarak, Eskişehir/Sivrihisar, ya da Sakarya suyu civarındaki köylerden birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsü olduğu⁹,

⁵ Yunus Emre, *Yunus Emre Divanı*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1991), 41.

⁶ Yunus Emre'nin hangi dönemde yaşadığıyla alakalı değerlendirmeler için bk. Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutavassıflar*, 3. baskı, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2017), 365-369.

⁷ Yudum Görmüş, *Yunus Emre Divanı'nın Kelim Dünyası*, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2003), 1.

⁸ Abdülbâkî Gölpinarlı, *Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*, (İstanbul: Derin Yayınları, 2010), önsöz.

⁹ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 370.

Sivrihisar'ın Sarıköy adlı bir karyesinde doğduğu, Saklıköylü ya da Karamanlı olduğu meselesinin hala çözülemediği gibi görüşler ortaya atılmış, ancak yapılan araştırmalara göre bu iki ilin dışında hem yurt içi hem de 2 tane Azerbeycan'da olmak üzere 17 mezarda Yunus Emre'nin türbesinin varlığı tespit edilmiştir.¹⁰

Yunus'un yaşadığı dönemler, Anadolu'da bazı karışıklıkların meydana geldiği bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Zira 13. yüzyıl Moğol istilasıyla Selçuklu Devleti'nin yıkılmaya ve yeni beyliklerin devlete karşı ayaklanmaya başladığı bir dönemdi. Diğer taraftan Anadolu'da kuraklık ve kıtlık da hüküm sürüyordu. İşte Yunus Emre tüm bu buhranlara şahit olmuş, halkı, içinde bulunduğu sosyo-psikolojik çöküntüden kurtarma, kendisiyle birlikte onları da düzeltme çabasına düşmüş ve bunu şiirlerine yansıtmıştır.¹¹

Büyük bir halk ozanı olan Yunus aynı zamanda tasavvufî yönüyle de mümeyyez bir isimdir. O, beyitlerinde zaman zaman şeyhi Tapduk Emre'den söz etmektedir.¹² Aynı zamanda şiirlerine yansıttığı hoşgörü dili tasavvuf üslubunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Tapduk Emre dışında Yunus'un Hacı Bektâş-ı Velî (v. 670/1271) ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (v. 672/1273) ile bir bağının bulunup bulunmadığı yönünde farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Gölpınarlı, onun *Dîvân*'ında hiç bahsetmemiş olmasından hareketle Hacı Bektaş-ı Veli ile bir bağının kurulamayacağını ifade ederken, eserinin iki yerinde Mevlânâ'dan büyük bir saygıyla söz ettiğini dolayısıyla Mevlânâ'nın meclisinde bulunduğunu kaydeder. Yunus'un Mevlânâ'dan söz ettiği beyitleri şöyledir:

*Mevlânâ Hudâvendgâr bize nazar kılalı
Anun görklü nazarı gönümüz aynasıdur*
**

¹⁰ Konu ile ilgili farklı görüşler için bakınız: Ahmet Ayhün, Erşahin, "Halk İnanışlarında Yunus Emre'nin Mezarının Yeri Problemi". *X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri*. editör. Erdoğan Boz (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yunus Emre Araştırmaları Merkezi, 2011): 51-72; Hüsna Kavaklıçesme Kotan, *Yunus Emre Divanının Söz Dizimi*, (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015), 9.

¹¹ Refika, Ertunç, *Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'sindeki Ahlaki Değerler*, (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2016), 3.

¹² Örnek için bk. Gölpınarlı, *Divân*, önsöz.

*Mevlânâ sohbetinde sazıla işaret oldu
Ârif ma'nîye taldı kim biledür ferîşte¹³*

Şairin Mevlânâ'dan söz ettiği beyitleri dışında Fakîh Ahmed (v. 618/1221), Orhan Gazi devri evliyalarından olan Geyikli Baba (v.?) ve Necmeddîn-i Kübrâ (v. 618/1221) gibi sufilerin isimlerine yer verdiği beyitlerinin bulunması da bir taraftan onun yaşadığı dönem hakkında ipuçları verirken diğer taraftan tasavvufî yönünü tespit imkanı sunmaktadır. Tarihi verilere bakıldığında Fakîh Ahmed ve Necmeddîn-i Kübrâ'nın Yunus'un doğumundan önce vefat ettikleri anlaşılır. Bu da gösteriyor ki Yunus, kendinden önceki dönemlerde yaşamış olan ve gönül erleri olarak tanınan bu kişilerden haberdardır.

Tasavvufî bir gelenek içerisinde yetişen kişilerin hadis veya hadis diye adlandırılan sözler hakkında bilgi sahibi olmaması mümkün gözükmemektedir. Yunus Emre de bu geleneğin bir temsilcisi sayılabilir. Elimizde Yunus Emre'nin hadis eğitimi alıp almadığına dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserinde hadislere yer verdiği göz önünde bulundurulduğunda onun hadislerden tamamen bî-haber olmadığı anlaşılır. Rivayetlerin sıhhat durumlarına bakılırsa onun bu bilgileri şifâhî edinmiş olabileceği düşünülebilir. Lakin Yunus Emre'nin hadislerle münasebeti tekke geleneğinin muhtevasına bakılarak da tahmin edilebilir. Yapılan araştırmalara göre tekkelerde sadece hal ve ahlak eğitimi yapılmamaktadır. Özellikle şeyhi medrese kökenli olan tekkelerde müritlere kitabi derslerin de okutulduğu bilinmektedir. Bazı tekkelerde ise özel kütüphane bölümlerinin kurulduğu tespit edilmiştir.¹⁴ Dolayısıyla Yunus Emre'nin hadis kültürüne dair her ne kadar tespit edilmiş bir delil olmasa da, az veya çok hadis bilgisinin olduğu, İslam coğrafyasının farklı yerlerine düzenlediği seyahat yerlerinde öğrenmiş olabileceği ve kitabi eğitim veren tekkelerdeki ders halkalarında bilgi edinebileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Biz de bütün bu düşünce ve tespitlerden hareketle çalışmamızda, onun Hadis-Sünnet bilgisini ve *Divan*'da geçen rivayetleri tespit ve tahlil edeceğiz. Her bir rivayetin sıhhat değerinin kaynaklarda ne olduğuna ve âlimlerin yorumlarına yer vereceğiz. Ayrıca rivayetin geçtiği ilgili şiirde Yunus Emre'nin zikrettiği hadisi nasıl anladığını değerlendirme şeklinde aktaracağız. Çalışmamız, Anadolu'da şiir ve tasavvufi

¹³ Gölpinarlı, *Divân*, önsöz.

¹⁴ Bakınız: Mustafa, Kara, "Tekke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 368-370.

görüşleriyle toplumu etkileyen Yunus Emre’nin dini bilgi kaynaklarından biri olan hadisi ne kadar bildiğini, yaklaşımının ne olduğunu ve hangi seviyede kullandığını bilmek açısından önemlidir.

Bu çalışmada, Yunus Emre’nin *Divan*’ında geçen hadisler iki başlık altında incelenecektir. Başlıklardan birincisi, “Hadise Yaklaşımı”, ikincisi “Divan’da Geçen Hadisler” olacaktır. Şimdi alt başlıklarıyla birlikte her bir başlığı ayrı ayrı ele alalım.

1. Hadise Yaklaşımı

Yunus Emre’nin hadis bilgisi iki açıdan değerlendirilecektir. Bunlardan birincisi, “Hadise/Sünnete Bağlılığı” diğeri ise “Cem Edilen Hadislerin Sayısı”dır. Her bir başlığı nitelendiren beyitler örnek olarak zikredilecektir.

1.1. Hadise/Sünnete Bağlılığı

Hadis ve Sünnete bağlılık ifadesi, kişilere ve değerlendirme biçimlerine ve değerlendirenlerin meseleye bakışına göre farklılık arz edebilmektedir. Çünkü Peygamber (s.a.s.)’den günümüze Hadis ve Sünneti farklı değerlendirme biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Yunus Emre’nin de *Divan*’ından hareketle hadis ve sünnete bağlılığına dair bulgular tespit etmek mümkündür. Şiirlerinde zaman zaman hadis ve sünnete yer veren Yunus, hadis ve sünneti insanların cennete girmesine ve cehennemden kurtulmasına vesile olacak değerler olarak görmektedir. O, Hz. Peygambere olan bağlılığını daha çok gönlü ve aşkı ön plana çıkararak anlatmaktadır. Bu çerçevede yer verdiği bazı şiirleri şu şekildedir:

*Sen O’na ümmet olugör O seni mahrum komaz
Her kim O’nun ümmetidir sekiz cennet yeridir¹⁵*

Şair bu beyitte, Allah Rasûlü’ne bağlılığın sonuçları üzerinde durmaktadır. Hz. Peygambere ümmet olmak demek, onun sünnetini yaşamakla olacaktır. Buna göre sünnetini ihya eden onun ümmeti olacak, sünnetten yüz çeviren ise gerçek bir Müslüman gibi hareket etmemiş sayılacaktır. Ümmet olmaktan kasıt “Ümmeti Muhammed” den biri gibi hareket etmektir. Kuran ve Sünnete

---

¹⁵ Yunus Emre, *Divan*, 87.

bakıldığında ümmet kavramı hakkında farklı değerlendirmeler söz konusudur. Bazı nakillerde, ümmet bir kişiyi¹⁶ bazılarında sadece Hz. Peygamber'e tabi olanları¹⁷ bazılarında ise, Allah Rasûlü'nün bütün insanlığa gönderildiği için tüm insanları kastettiği¹⁸ geçmektedir. Yunus Emre'nin buradaki ümmet anlayışını iki yönde okumak mümkündür. Birinci beyitte “*Sen O'na ümmet olugör O seni mahrum komaz*” ifadesiyle Muhammed ümmeti olmaya işaret ederken, “*Her kim O'nun ümmetidir sekiz cennet yeridir*” beyitiyle bütün insanlığın Peygamberin ümmeti olduğu, icabet edenin Muhammed ümmeti, etmeyenin ise davet edilen henüz cevap vermemiş, eğer davete icabet ederse “sonunda cennet var” diyerek izah etmektedir. Bir başka açıdan ise, her iki muhatabın da icabet ümmeti olduğu, birinci ümmet ifadesi ikinci ümmet ifadesiyle pekiştirilmektedir. Bu görüşü destekleyen nokta ise, davet ümmetinin gideceği yerin naslar çerçevesinde cennet olmadığıdır. Her iki yaklaşımda ayet ve hadislerde geçen farklı ümmet tanımlarından yoğunlukla Hz. Peygamber'in bütün insanlığa gönderilmiş olduğu, kabul edenlerin cennete etmeyenlerin ise cehenneme gideceği yönündedir.

Yunus Emre de Peygambere ümmet olmanın vesilelerinden birisinin sünnet olduğuna işaret ederek sünneti ihya etmek cennete girme yollarından birisi olarak görmektedir. Belki bu noktada Allah Rasûlü'nün “*Size takip ettiğiniz zaman asal sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum; biri Kuran diğeri Sünnet*”¹⁹ hadisinden mühlhem Peygamberi takip etmeyi, dolayısıyla sünnete sarılmayı tavsiye etmektedir. Ümmet olmak için sadece sünnet yeterli değildir. Ancak Kur'an'da örnek şahsiyet olarak nitelendirilen Peygamberi takip etmek ümmet olmanın vazgeçilmez öğelerindendir. Dolayısıyla Yunus'un Hz. Peygamber'e ümmet olmanın karşılığının cennet olacağını beyan etmesi, öncelikle Peygambere verilen önemi göstermesi bakımından ve hadise/sünnete verdiği değeri yansıtmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü değer vermek, benimsemeyi, benimsemek de sevdiğine benzeme ve onu takip etmeyi, onun gibi yaşamayı gerekli kılacağı için, Yunus Emre'ye göre sünneti takip etmek ve Peygamber gibi

---

¹⁶ Enbiya 21/92.

¹⁷ Bakara 2/143.

¹⁸ Enbiya 21/107.

¹⁹ Malik, “Cami”, 36.

yaşamak cennete girmek için elzemdir. Bunun seviyesinin hangi noktada olduğunu ise şu beyit anlatmaktadır:

*Her kim onun sünnetiyle farzını kaim tutar
Ne diyem ki akıbet soru hesaptan beridir²⁰*

Allah Rasûlü’nün teşrideki yeri önemlidir. O sadece bir postacı değildir. Kur’ân-ı Kerim’i beyan eder, tahsis, takyid yapar, somut hale getirir, örneklendirir. Beyitte geçen nokta itibarıyla zaman zaman Hz. Peygamber de Allah Teâlâ’nın herhangi bir emir ve nehyinin olmadığı yerlerde helal ve haram kılma yetkisini kullanmaktadır. Zira Kur’ân-ı Kerim’in bazı ayetlerinde²¹ Peygamber’in (s.a.s.) de helal ve haram kılma yetkisinden bahsedilmektedir. Hadislerde de benzer şekilde Hz. Peygamberin bizzat kendisinin helal ve haram kılma yetkisinden²² bahsettiği görülür. Yunus Emre de bu meyanda bilgisi olduğunu mezkûr dizelerde anlatmaktadır. “*Her kim O’nun sünneti ile farzını kaim tutar*” ifadesini iki yönlü değerlendirmek mümkündür: Birincisi, Yunus, “sünnetiyle farzını kaim tutar” derken Hz. Peygamber’in sünnetini ve yerine getirmiş olduğu farzları şeklinde anlaşılabilir. Diğer taraftan hem Hz. Peygamberin sünnetine hem de farz kılma (haram kılma) yetkisine işaret etmiş olabilir. Farz kılma yetkisi mutlak anlamda Allah Teâlâ’ya ait olup beyitte geçen farzdan kastı Hz. Peygamberin helal ve haram kılma yetkisi olarak anlamak mümkündür. Zira bunu salt anlamda farz kılma olarak anlamak doğru değildir. Karinelere Yunus Emre’nin zikrettiği hadis adına ifadelerin ancak bir eğitim sonucu alınabileceği düşüncesindeyiz. Yunus’un hayatını anlatan kitaplarda hadis eğitimine dair bir bilgi olmazken, kitabında zikrettiği şiirlerin arasında geçen bilgilerde hadise dair bilgi kıyımları bulunmaktadır. Onun bu durumunda, tekkelerin sadece hal ve ahlak eğitiminin yapıldığı yerler değil, aynı zamanda az da olsa bazı tekkelerde ilmi eğitim verilmesinin katkısının olabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Biz de kitapta geçen bilgi kıyımlarından – ki bunlar onun hadis bilgisi için delil olabilir - hareketle Yunus’un hadis bilgisinin elde herhangi bir delil olmamakla birlikte daha fazla olabileceğine işaret ettik.

²⁰ Yunus Emre, *Divan*, 87.

²¹ Araf 7/157; Tevbe 9/29.

²² Tirmizî, “İlim”, 10.

Yunus Emre, Kuran-ı Kerim'in hükümlerini ve sünnetin tavsiyelerini kim yaşarsa, ahirette hayatının hesabını verirken sıkıntı yaşamayacağı, dolayısıyla sorunsuz bir şekilde cennete gireceği düşüncesindedir. Yunus Emre'nin "hesaptan beridir" ifadesinin rivayet bazında temelleri mutlaka vardır. Mesela, "Ümmetimden yetmiş bin kişi cennete sorgusuz girecektir"²³, "Allah'a ortak koşmadan ölen cennete; Allah'a şirk koşarak ölen de cehenneme girer."²⁴, "Cennete girecek bir kısım insanlar vardır ki, onların kalpleri kuş kalbi gibi (rakik ve tevekkül üzere)dir."²⁵ vs. Yunus Emre'nin "hesaptan beridir" ifadesi, elinden gelen sorumluluğu yaptıktan sonra Rabbimizin affettikleri, başka sorguya tabi tutulmadan cennete girecektir şeklinde anlaşılabilir. Zira, âyeti kerîmede Rabbimiz, "Hesap defteri sağ eline verilen kimsenin hesabı kolayca görülür ve ailesine sevinç içinde döner. Hesap defteri arkasından sol eline verilen kimse ise, yok olmayı ister. Alevli ateşe girer."²⁶ buyurmaktadır. Hesapsız girme hususunda âlimlerin özellikle iman ettikten sonra şirk koşmayanların bu kapsamda olacağına dair yorumları bulunmaktadır.²⁷ Yunus Emre de hesaptan beri olmayı muhtemelen dini samimi olarak yaşama ve Allah'a şirk koşmama noktasında Kuran ve Sünneti takip etme ve yaşama şeklinde anlamaktadır.

Yunus Emre, hadis/sünnet ve Peygamber'in teşrideki konumunun bilinip bilmemesinin Müslüman kimse için bazı sonuçlar meydana getirebileceğine işaret etmektedir. Mesela, sünneti ihya etmemenin ne gibi bir sonucu olabileceğine şu beyitle cevap vermektedir:

*Emr-i bi'l-Maruf bu dem kaldı bidat gelip sünnet öldü
Nasibli nasibini aldı saladur kudse gidelim*²⁸

²³ Buhârî, "Rikak", 50; Müslim, "İman", 94.

²⁴ Müslim, "İman", 151. Hadisin sened ve metin açısından değerlendirmesi için bakınız: Osman, Oruçhan, "Ümmetimden Yetmiş Bin Kişi Cennete Sorgusuz Girecektir." Hadisi Üzerine Senet Eksenli Bir Analiz ve Değerlendirme", *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2, (Ankara, 2014): 1131-1173.

²⁵ Müslim, "Cennet", 27.

²⁶ İnşikak 84/7-12.

²⁷ Bakınız: İbn Hacer, el-Askalânî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Daru'l-ma'rife, 1379), 11: 408-409.

²⁸ Yunus Emre, *Divan*, 165.

YUNUS EMRE’NİN DİVAN’INDA HADİSE YAKLAŞIMI

Beyte göre şair, bidatlerin iyiliğin emri ve kötülüğün nehyi terk edildiğinden dolayı yayılıp arttığını, bidatlerle birlikte sünnetin öldüğünü düşünmektedir. Yunus Emre’nin hadis/sünnete bağlılığının en önemi noktası bu beyit gibi görünmektedir. Ona göre sünnet o kadar önemli ki uygulanmadığı zaman, onun yerine mutlaka bir bidat yerleşecektir. Belki de bu bakış açısını şu şekilde yorumlayabiliriz: Sünnet, İslam’ı yaşamanın vazgeçilmez değeridir, onu terk eden bidatlere hatta dalalete kapı açacaktır. Dolayısıyla sünneti takip etmek ve yaşamak önemlidir. Yunus’tan gelen şu beyit de hadise ne kadar önem verdiğinin bir diğer göstergesidir:

*Yunus’un sözü şiiirden amma aslı (dur) kitaptan
Hadis ile denene key (pek) sadık olmak gerek²⁹*

Yunus bu beyitte söylediği sözlerin kaynağının Kur’ân ve Sünnet olduğunu beyan etmektedir. “Sözlerimin aslı kitaptan, hadise de sadık ol” demek, fevkalade dikkat çekici bir yaklaşımdır. Eğer burada “Sözlerimin aslı kitaptan (Kuran’dan)” ifadesinden, sözlerinin kaynağının vahiy olduğu kastediliyorsa – ki bu anlaşılmıyor- , kul sözünü vahiyle tasdik etmek anlamına gelir ki bu dinen sorumluluk getirebilir. Beşer sözü hiçbir zaman vahyin yerini tutmaz, aynı kaynaktan da beslenemez. Ancak kastın dinin emir ve nehiyleri olduğu bunun da kaynağının önce Kur’ân sonra da hadis olduğuna işaret varsa, bu ifadelerde herhangi bir sorumluluk meydana gelmeyecektir. Emir ve nehyi bilen, hadisi sünneti yaşamanın önemine işaret eden birisinin de ikinci manayı kastettiğini söylemek mümkündür. Şu beyit Yunus’un hadis mevzu bahis olduğunda içinde yaşadığı toplum hilafına bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir:

*Hadistir Mustafa’dan aşk ile ikrar dedi
Binde bir arif bunu bakıp okuyubilmez³⁰*

Ehl-i tasavvuf geleneğinde ârif ve âbid olmayı âlim olmanın üzerinde tutan bir anlayış vardır. Dervişlik bir yerde kadı olmaktan elzemdir. Ancak Yunus Emre bu geleneğin hilafına bir yaklaşım sergilemektedir. Beyitte zikrettiği üzere, binde bir ârifin bile anlayamadığı ancak Allah Rasûlü’nden gelenin takip edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. “Hadistir Mustafa’dan” sözü bir dini sabiteye

²⁹ Yunus Emre, *Divan*, 118.

³⁰ Yunus Emre, *Divan*, 101.

işaret etmekteyken, “Ârifler bunu bilmez” sözü, bir yönüyle, Yunus’un hadise ve sünnete yaklaşımda kitabi bilgileri esas aldığı ve daha çok ehl-i tasavvufun hadis alma değerlerinden olan keşfi, ilhamı dikkate almadığı, bir yönüyle de, toplumda âriflik taslayanların hadisleri anlamaktan aciz oldukları şeklinde anlaşılabilir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak Yunus’un, hadis/sünnet gibi dini kaynaklı meselelerde metin merkezli, aşk ve gönül odaklı durumlarda ise ârif, derviş gibi hareket etmeyi önemseydiğini söylemek mümkündür.

*Tutulmaz oldu Peygamber hadisi
Halayık cümle Hak’tan utlu oldu³¹*

Yunus Emre, yaşadığı zamandaki Peygamber sözlerine yaklaşımdan rahatsız olacak ki, bunu dizelerinde eleştirmektedir. Yukarıda yer verilen beyitte, Peygamber sözlerinin artık dikkate alınmaz, halayıkın (köle, hizmetçi) bütün hak bilinen değerlerden utlu (İffetli) olduğunu söylemektedir. Kıymet bakımından üst seviyede olması gerekenlerin, alt seviyedekilerle değiştirildiğini bir nevi tercihlerin farklılaştığını ifade etmektedir.

1.2. Cem Edilen Hadislerin Sayısı

Yunus Emre’nin hadis eğitimi alıp almadığı hakkında bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak şüirlerinde yer verdiği bazı ifadeler onun bu meyanda bilgisinin olabileceğini göstermektedir. Aşağıdaki beyit bunun için bir numunedir:

*On iki bin hadisi cem eyledi Mustafa
Onu işittin meğer şerhi ile söz satarsın³²*

Mezkûr beyti yazmasının temel amacını bir önceki beyitte³³ aramak mümkündür. Zira bir önceki beyitte o, ilim okumanın manasının ibret almak olduğunu, ibret alınmayan kişinin durumunun hedefi görmeden taş almaya benzediğini ifade etmektedir. Bütün bu düşüncelerin üzerine de, Allah Rasûlü’nün on iki bin hadis cem eylediği, ilimden ibret almayanın cem edilen bu

---

³¹ Yunus Emre, *Divan*, 257.

³² Yunus Emre, *Divan*, 180.

³³ Bir önceki beyit şu şekildedir: İlim okumak manası ibret anlamak için/Çün ibretten değilsin görmeden taş atarsın.

rivayetleri şerh ederek kendisini âlim zannettiği, asıl olması gerekenden nasipdar olmadığı için eleştirmektedir. Beyit, ilim-amel ekseninde eleştirel tarzda serdedilebilecek düşünceler kabilinden anlaşılabilir. Bu tespiti günümüz açısından da yapmak mümkündür. Ancak meseleyi anlatırken hadisler için kullandığı net rakamın üzerinde durulması önem arz etmektedir.

Hadislerin tedvin dönemi incelendiğinde, Allah Rasûlü’nün rivayetleri kendisinin cem ettiğine dair bir bilgi yoktur. Sadece belli sayıdaki sahabilere hadisleri yazmaları için müsaade etmiştir. Yunus Emre’nin de buradaki maksadı, toplamaktan ziyade, hayatı boyunca bu kadar hadis söyledi şeklinde anlaşılabilir.

Yapılan araştırmalar çerçevesinde Allah Rasûlü’nden gelen rivayet sayısının mükerrerleriyle birlikte 1,5 milyon civarında³⁴ olduğu tahmin edilmektedir. Mükerrerleri çıkarıldıktan sonra bu rakamın 100 bin civarında olduğu düşünülmektedir. On iki bin rakamının bu noktada nereye oturduğunu anlamak güçtür. Burada, Yunus Emre’nin *Kütüb-i Tis’a’yı* dikkate almış olması muhtemeldir. Zira *Kütüb-i Tis’a*’da mükerrersiz yaklaşık olarak on bin hadis vardır.³⁵ Yunus Emre’nin hadis bilgisinin kaynak olarak nerelere dayandığı hususunda iki yön ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, yaşadığı dönem ve aldığı eğitim çerçevesinde kitabi olarak değil duyum olarak hadis bilgisini aldığı anlaşılmaktadır. Yunus Emre’nin eğitim temelini, tekkede edinilen hal veya gönül eğitimi olduğunu söylemek mümkündür. Onun hadisleri kitaplardan öğrendiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Çünkü şiirlerinde hadis içerikli kaynak kullandığına dair bir tespit bulunmamaktadır.

Yunus Emre’nin muhtemel hadisleri öğrenme yollarından ikincisi, bazı tekkelerde medrese gibi eğitim verilmesidir. Tekkeler, genel olarak hal ilminin verildiği, dervişlerin ve toplumun ahlak düzeyinin İslami olarak geliştirildiği yerlerdir. Ancak yapılan araştırmalara göre, tekkelerdeki şeyhlerin zaman zaman medresede eğitim almış kişilerden olması şart koşulmuş ve bazı tekkelerde özel kütüphane bölümleri oluşturulmuştur. Mesela, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (v.

---

³⁴ Mustafa, Karataş, “Hadis Sayım Metotlarının Hadislerin Sayısına Etkisi”, *İLAM Araştırma Dergisi*, 3/2, (İstanbul, 1998): 52.

³⁵ Mustafa, Karataş, *Hadislerin Sayısı*, (İstanbul: Nun Yayıncılık, 2008), 240.

672/1273)'nin *Meşnevî'si*, Muhyiddin İbnü'l-Arabî (v. 638/1240)'nin *Fuşûşü'l-ḥikem*'i, İbn Atâullah el-İskenderî (v. 709/1309)'nin *el-Ḥikem*'i, Ebû Tâlib el-Mekkî (v. 386/996)'nin *Ḳûtü'l-ḳulûb*'u, Gazzâlî (v. 505/1111)'nin *İḥyâ'sı*, Abdurrahman-ı Câmî (v. 898/1492)'nin *Nefeḥâtü'l-üns*'ü başta olmak üzere Arapça ve Farsça birçok eser tekkelerde okunmuş ve şerh edilmiştir.³⁶ Dolayısıyla tekkeler, sadece hal eğitimi verilen yerler değil - bu, belki bazıları için söylenebilir - aynı zamanda kitabi eğitimin verildiği yerlerdir. Yunus Emre de herhangi bir delil olmamasına rağmen *Divan*'ında zikrettiği hadisler ve hadise yaklaşımını gittiği tekkelerden almış olabilir. Zira o sadece Tapduk Emre'nin dergâhında kalmamış, şiirlerinde de belirttiği üzere Nahçıvan, Bağdat ve Konya'ya kadar seyahatlerde bulunmuştur. Bu seyahatlerde tekkeleri ziyaret etmesi, şeyh ve dervişlerle hemhal olması ve onlardan hem hal hem de ilmi yönden istifade etmesi mümkün görünmektedir.

2. Divan'da Geçen Hadisler

Bu başlık altında Yunus Emre'nin direkt olarak "Peygamber şöyle dedi" diye naklettiği ve hadis metnini verdiği ya da sadece konuya işaret ettiği rivayetler ele alınacaktır. Mesele iki alt başlık altında incelenecektir.

2.1. Doğrudan Zikredilen Rivayetler

Yunus Emre'nin *Divan*'ında tespit edebildiğimiz kadarıyla direkt hadis olarak naklettiği yedi rivayet bulunmaktadır. Burada ilk olarak mezkûr rivayetlere yer verilecek, sıhhat açısından incelenecek varsa rivayet farklılıkları zikredilecek ardından muhaddislerin söz konusu rivayetler hakkındaki değerlendirmelerine yer verilecektir.

2.1.1. Ben Gizli Bir Hazineydim, Bilinmek İstedim

كُنْتُ كَنْزًا لَا أُعْرَفُ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ، فَخَلَقْتُ خَلْقًا، فَعَرَفْتُهُمْ بِِي، فَعَرَفُونِي

³⁶ Bakınız: Kara, Mustafa, "Tekke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 368-370.

“Ben gizli bir hazineydim, bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım, kendimi onlara tanıttım, onlar da beni tanıdılar.”³⁷

Rivayet, Yunus Emre'nin *Divan*'ında şu şekilde geçmektedir:

*Gelsin beni öldüren külümü göğe savuran
Ben Küntü Kenz'im Mahfi'yim izhar eden gelsin beri*

Yunus Emre bu dizeleri söylediği şiirinde Hallâc'tan ve onun “Ene'l-Hak” söyleminden bahsetmektedir. Şiirin genelindeki meseleye yaklaşımından da anlaşılacağı üzere Yunus Emre “Ene'l-Hak” meselesinde taraftır. Tarafını da Hallâc-ı Mansûr'dan (v. 309/922) yana kullanmaktadır. Dolayısıyla daha çok ehl-i tasavvufun kullandığı rivayeti örnek olarak şiirinde ifade etmiştir. Şiirde de Hallâc'ın yaklaşımını kabul ettiğini “*Ben Küntü Kenz'im Mahfi'yim*” diyerek göstermektedir. Belki bu yaklaşımı, vahdet-i vücûd açısından da değerlendirmek isabetli olacaktır. Çünkü rivayette Rabbimiz için zikredilen ifadeleri kendi için belirtmektedir. Bu da vahdet-i vücûd anlayışındaki her şeyin Yaraticının bir parçası, diğer ifadeyle bütünün parçaları olduğu düşüncesini yansıtmaktadır.

Rivayetin farklı lafızlarla nakilleri bulunmaktadır. Buradaki temel fark, rivayetin başındaki “*لَا أَعْرِفُ*” kelimesi yerine “*مَخْفِيَا*” kelimesinin kullanılmasıdır. Muhtemelen bu durum, ravi tasarrufundan kaynaklanmaktadır. Ancak her iki kelime de mana boyutuyla rivayette aynı anlamı ifade etmektedir. Biz de tercümeyi bu meydana yaptık.

Hadis âlimleri bu rivayetin isnad açısından uydurma olduğunu düşünmektedirler. Mesela Zerkeşî (v. 794/1392), “bazı âlimler bu rivayetin ne “sahih” ne de “zayıf” olarak Peygamberden (s.a.s.) gelen herhangi bir isnadının olmadığını”³⁸söylemişlerdir derken, İbn Teymiyye (v. 728/1328), rivayet için “aslı yok” demektedir.³⁹ Aclûnî (v. 1162/1749) ise, rivayetin çoğunlukla ehl-i

---

³⁷ Yunus Emre, *Divan*, 200.

³⁸ Bedreddin ez-Zerkeşî, *et-Tezkire fi'l-ehâdîsi'l-müştehire*, nşr. Abdülkâdir Atâ, (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1986), 136.

³⁹ Şemseddin es-Sehâvî, *el-Mekâsidü'l-hasene*, (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-arabi, 1985), 521.

tasavvuf tarafından kullanıldığını beyan etmektedir.⁴⁰ Netice itibariyle Yunus Emre'nin eserinde yer verdiği bu rivayetin aslı yoktur.⁴¹

2.1.2. Ölmeden Önce Ölünüz

مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا

“Ölmeden önce ölünüz”

Rivayet, halk arasında meşhur olan nakillerden birisidir. Özellikle vaazlarda çokça kullanılmakta, dünya-ahiret dengesi açısından da sık sık zikredilmektedir. Rivayet, Yunus Emre'nin *Divan*'ında da şu şekilde geçmektedir:

*Kevser havzuna dalanlar ölmezden önden ölenler
Nefsini düşman bilenler konar Tuba dallarına*⁴²

**

*Âşıklara yoldaş olup sâdıklara yâr olmadın
Ölmezden önden ölmedin aşk neylesin senin ile*⁴³

**

*Gelin bugün yanalım yarın yanmamak için
Ölelim ölmeziken yine ölmek için*⁴⁴

Şiirde geçen, “Ölmezden önden ölmedin” ve “Ölelim ölmeziken yine ölmek için” şeklindeki ifadeleri biz “ölmeden önce ölünüz” rivayetine atıf olabileceğini düşünerek buraya aldık. Söz konusu rivayete atıf olabileceğinin kanıtı olarak, ehl-i tasavvufun bu rivayeti hal eğitimi aşamasında kullanması gösterilebilir. Mana boyutu ile şiirde geçen her iki ifade okunduğunda “ölmeden önce ölünüz” rivayetinin kaynak alındığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

---

⁴⁰ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, (Beyrut: Mektebetü'l-kuds), 1932), 2: 132.

⁴¹ Bakınız: Ahmet, Ögke, Tasavvufta “Kenz-i Mahfi” Düşüncesi ve Sofyalı Bâli Efendi (960/1553)'nin “Küntü Kenzen Mahfiyyen” Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 5/12, (2004): 9-24.

⁴² Yunus Emre, *Divan*, 232.

⁴³ Yunus Emre, *Divan*, 233.

⁴⁴ Yunus Emre, *Divan*, 181.

Yunus Emre için ölmezden önce ölümün bilincinde olmak cennete girmek için önemlidir. Birinci dizede ölmeden önce ölenlerin Kevser havuzunun yanında olacaklarından bahseden Yunus, ikinci dizede, âşıklara dost, sâdıklara yâr olmayanların ölmeden önce ölmeyi başaramayan kimseler olduklarına dikkat çeker ve onları kaybedenler safında değerlendirir. Son dizede ise, meselenin ahiret boyutuna işaret ederek, ebedî âleme hazırlık yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Rivayet hakkında muhaddislerin birbirine benzer değerlendirmeleri bulunmaktadır. Mesela, İbn Hacer (v. 852/1449), Sehâvî (v. 902/1497) ve Ali el-Kârî (v. 1014/1605) bu rivayetin sabit olmadığını ve genellikle sufiler tarafından kullanıldığını ifade etmektedirler.⁴⁵

2.1.3. Vatan Sevgisi İmandandır

حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ

“Vatan sevgisi imandandır”

Yaşanılan vatana aidiyet açısından, birlik-beraberlikten söz edildiğinde ve ülke topraklarına yönelik tehlikenin arttığı anlarda sık sık dile getirilen bu rivayet, mana boyutuyla da insanlara hoş gelmektedir. Rivayet zikredildiğinde bireylerin vatanına karşı muhabbeti ve ilgisi ziyadeleşmektedir. Ne var ki mananın hoş olması ile rivayetin sıhhat şartları her zaman aynı olmayabilir. Nitekim hadis ilminin bir metodolojisi bulunmakta olup, Hz. Peygamberden geldiği ifade edilen bir söz gündeme geldiğinde onun bu metodolojiye göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Rivayet, Yunus Emre'nin *Divan*'ında şu şekilde geçmektedir:

*Düştükçe öğe Hubbü'l-Vatan zerrece kalmaz me'men
Gözden sızıp olur seven her dem yüreğim yağları⁴⁶*

Birinci beyitte “Hubbu'l-vatan” ifadesi geçmektedir. Beytin sonunda da “güvenli bir limandan” bahsetmektedir. Vatan sevgisi ve güvenli bir liman

⁴⁵ Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, 1: 297; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2: 291.

⁴⁶ Yunus Emre, *Divan*, 244.

(me'men) ifadeleri düşünüldüğünde “*vatan sevgisi imandandır*” rivayeti akla gelmektedir. Yunus Emre'nin de bu rivayete atıf yapmış olabileceği düşüncesiyle mezkûr ifadeyi buraya aldık.

Beyte göre, vatan sevgisi azalan kimse, güvenilecek bir limanını kaybetmeye başlıyor demektir. Çünkü insanın rahat bir şekilde yaşayacağı, kendisi, ailesi ve sevdiklerini rahat ettirebileceği yer vatanıdır. Yunus Emre de buna dikkat çekmek için rivayette geçen ifade ile düşüncesini güçlendirme yoluna gitmiş gibi görünmektedir. Beytin devamında, kişinin kalbindeki sevginin gözünden anlaşılacağı ifade edilir. Yani içinde vatan sevgisi taşıyan birey, bunu vatanına karşı sergileyeceği tutum ve davranışlarda gösterecektir. Mesele aşk noktasında ele alındığında Yunus'un sözü, kalbinde aşktan bir nüve bulunduran âşığın halinin, sevdiğine baktığındaki bakışlarından yansıtacağı şekilde anlaşılabilir.

Rivayet hakkında muhaddislerin görüşleri büyük oranda birbiriyle örtüşmektedir. Mesela Sehâvî ve İbn Hacer “vâkıf olamadım, manası doğru” derken, Sâgânî (v. 650/1252) ve Elbânî (v. 1999) rivayetin “mevzû” olduğuna hükmetmişlerdir.⁴⁷ Ayrıca Elbânî, rivayete “mevzû” demekle yetinmemiş, manasının da doğru olmadığını ilave etmiştir. Ona göre vatan sevgisi, mal ve canı sevmek gibi içgüdüselidir. Ayrıca vatan sevgisi iman gereği değildir. Çünkü mümin-kâfir herkes vatanını sever.⁴⁸

Yunus Emre'nin sûfi bir kişi olduğu düşünülürse, “*vatan sevgisi imandandır*” rivayetini anlamak biraz daha farklı boyut kazanmaktadır. Çünkü sûfilere göre asıl vatan, ahirettir. Vatana dönüş, Allah'a, bâkî âleme dönüş anlamına gelmektedir.⁴⁹ Bâkî âlem de inanç boyutuyla imandan bir parçadır.

2.1.4. Kendisini Bilen Rabbini Bilir

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

“Kendisini bilen Rabbini bilir”

⁴⁷ Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, 1: 682; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1: 398.

⁴⁸ Muhittin, Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, (Konya: Yediveren Yayınları, 2001), 405.

⁴⁹ Muhittin, Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, 405.

YUNUS EMRE’NİN DİVAN’INDA HADİSE YAKLAŞIMI

Bu rivayet, çoğunlukla ehl-i tasavvufun kullandığı nakillerden bir tanesidir. Rivayet, nefis terbiyesini önemseyen, kendi iç dinamiklerini düzenleyen kişinin Rabbi yönünde istikametinin de doğru olacağını ifade etmektedir. Yunus Emre *Divan*’ında ilgili söze şu şekilde yer vermektedir:

*Men arefe nefsehu dersin illa değılsin
Melaikten yukarı seyran arzu kııarsın*⁵⁰

**

*Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu
Bildim bunu buldum onu inkâr eden gelsin berî*⁵¹

Birinci beyitte, Yunus Emre sözleri ile eylemleri birbirine tutmayan kişileri hedefine alarak, bu rivayeti okuyorsun ancak sen o aşamada değilsin, bir de meleklere üst dereceye çıkmayı amaçlıyorsun demektir. Bu ifade, söz ile eylem birlikteliğine işaret eder. İkinci beyiti iki yönden anlamak mümkündür. Bunlardan birincisi, rivayetin sıhhati üzerine yaşadığı dönemde eleştiriler olmalı ki, kim bu rivayeti inkâr ederse gelsin beri demektir. Bir nevi rivayetin sıhhatinden şüphe duymadığı, şüphe edenler var ise onların tespitini kabul etmediğini ifade etmektedir. Beyitten, hadis ilmi açısından Yunus’un yaşadığı dönemde eleştirel yaklaşım sergileyen bir kesimin olduğu, Yunus’un da bunları hedef aldığı anlaşılmaktadır. İkinci yön ise, Yunus asıl manaya odaklanmış nefsinin bilen Rabbini bilir tanır, ben bildim ve buldum diyor, Rabbini inkâr eden beri gelsin diyor, dolayısıyla rivayeti kabul etmemek söz konusu değildir.

Rivayet hakkında muhaddis Nevevî (v. 676/1277), “sabit değildir” tespitinde bulunmaktadır.⁵² Sehâvî ise, bu rivayetin Yahya b. Muâz er-Râzî’nin (v. 258/872) sözü olduğunu belirtmektedir.⁵³ Muhaddislerin tespitine göre rivayet sabit değildir. Muhtemelen kendisinden önce yaşamış olan âlimlerin rivayet hakkındaki değerlendirmeleri Yunus Emre’ye ulaşmamış veya Yunus, bu rivayet hakkında sûfîlerin değerlendirmelerine itibar etmektedir ki onlar zaman

---

⁵⁰ Yunus Emre, *Divan*, 183.

⁵¹ Yunus Emre, *Divan*, 200.

⁵²

Celâleddin es-Süyûtî, *ed-Dürerü’l-müntesjire fî’l-ehâdisi’l-müştehire*, (Riyad: Camiatü Melik Sübhâvî), *el-Meâsîdü’l-hasene*, 1: 657.

zaman ehl-i hadisin riayetler hakkındaki değerlendirmelerini kabul etmemişlerdir.⁵⁴

2.1.5. Sen Olmasaydın Âlemleri Yaratmazdım

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْآفَاقَ

“Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım”

Bu söz halk arasında Peygamber (s.a.s.) hakkında nakledilen meşhur rivayetlerden olup, büyük oranda da “sahih” hadis olarak kabul edilmektedir. Rivayetin bu şekilde bilinmesinde, onu insanlara anlatan vaiz ve imamların rolü yadsınamaz bir gerçektir. Rivayet, Yunus Emre'nin *Divan*'ında şu şekilde geçmektedir:

*Yaratıldı yer ile gök Muhammed dostluğuna
Levlak ona delil durur onsuz yer ü gök olmadı⁵⁵*

**

*Yarattı Hak dünyayı Peygamber dostluğuna
Dünyaya gelen gider baki kalası deęil⁵⁶*

Yunus Emre, dünyanın Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hürmetine yaratıldığına, “Levlak” rivayetinin de bunun delili olduğuna işaret etmektedir. Çünkü rivayet, ehl-i tasavvuf geleneğinde Peygamberin konumu adına fevkalade etkiye sahiptir. Mezkûr anlayışta “kâinatın Allah Rasulü'nün yüzü suyu hürmetine yaratıldığı” inancı hâkimdir. Dolayısıyla Yunus Emre'nin “Levlak” rivayetine “sahih” bir hadis gibi anlam yüklenmesinin sebebi bu meyanda okunabilir.

Muhaddislerin rivayet hakkındaki değerlendirmeleri önemlidir. Rivayet, temel hadis kitaplarında yer almamakta, ikincil derece hadis kitaplarının bazılarında ise farklı tarik ve metinlerle zikredilmektedir. Genel olarak yukarıda zikredilen metin bilinmektedir. Bunun dışında, “*Sen olmasaydın cenneti ve*

---

⁵⁴ Bakınız: Ahmet, Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 44-63.

⁵⁵ Yunus Emre, *Divan*, 257.

⁵⁶ Yunus Emre, *Divan*, 129.

*dünyayı yaratmazdım*⁵⁷ şeklinde bir rivayet daha vardır. Halk arasında meşhur olan rivayetin sıhhati hakkında Sâgânî'nin “mevzûdur ancak mana bakımından doğrudur” şeklinde bir tespiti vardır. Bazı âlimler metin tenkidi yöntemini kullanarak, âlemin Allah'a ibadet için yaratıldığını, bu yaratılmanın Peygambere münhasır bir durum olmadığını beyan etmektedirler.⁵⁸ Bazı hadis âlimlerinin isnad bakımından “mevzû” ancak mana bakımından “sahîh” şeklindeki ifadeleri, hadis ilmindeki cerh ve tadil değerlendirmelerinde karşılığı olmayan bir tespittir. Çünkü uydurma rivayetlerin çoğunun Kur'ân ve Sünnete uygunluk gösterdiği erbabının malumudur.⁵⁹ Onların Kuran ve Sünnetteki nakillere uygun olması, makbuliyetlerine herhangi bir etkide bulunmamaktadır. Çünkü bir sözün hadis olarak kabul edilmesi, ancak hadis usulü şartlarına uymasıyla meydana gelebilir. Onun dışındaki değerlendirme ve tespitlerin herhangi bir kıymet-i harbiyesi bulunmamaktadır. “Ancak mana bakımından doğru” ifadesi, uydurma bir rivayeti meşrulaştırma yolunu açabilir. Belki bu tür rivayetlere hadis demekten ziyade “kelâm-ı kibar” demek daha isabetli bir yaklaşım olacaktır. Ancak Yunus Emre bu rivayete güvenilir bir hadis gözüyle bakmakta, kâinatın varlığının bu rivayetin manasına borçlu olduğunu düşünmektedir. Bu değerlendirmenin dini olarak özellikle hadis ilmi açısından değeri yoktur.

2.1.6. Dünya Müminin Zindanı Kâfirin Cennetidir

الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

⁵⁷ Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûru'l-hutâb*, (Beirut: Daru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1986), 5: 227; rivayet, Deylemî'de yukarıdaki gibi geçerken, Ali el-Müttaki de “Sen olmasaydın, cenneti ve cehennemi yaratmazdım” şeklinde yine Deylemî'yi kaynak göstererek nakletmektedir. *يا محمد لولاك ما خلقت الجنة* *يا محمد لولاك ما خلقت النار* Ali b. Hüsâmüddîn el-Müttaki el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, (Beirut: Müessesetü'r-risâle, 1981), 11: 431. Aclûnî de *Kefü'l-Hafa'sında* Ali el-Müttaki'nin zikrettiği şekilde Deylemî'ye atfederek nakletmektedir (Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, (Kahire: Mektebetü'l-Kuds, 1351), 1: 45). Hâkim en-Nisabûrî de *el-Müstedrek* isimli eserinde rivayeti biraz daha farklı olarak nakletmektedir. *فَلَوْلَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُ آدَمَ وَلَوْلَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُ الْجَنَّةَ وَلَا النَّارَ* “Sen olmasaydın, Adem'i yaratmazdım ve yine sen olmasaydın Cenneti ve Cehennemi yaratmazdım...” Hâkim, en-Nisabûrî, *el-Müstedrek Ale's-Sahihayn*, (Beirut: Daru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1990), 2: 671). Burada, Deylemî ile kendisinden naklettiğini belirten diğer kaynaklar arasında ihtilaf vardır. Muhtemelen nüsha farklılıkları bulunmaktadır.

⁵⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafa*, 2: 192.

⁵⁹ Bakınız: Kamil, Çakın, “Hadisin Kuran'a Arzı Meselesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34, (Ankara, 1993) : 237-262.

“Dünya, müminin zindanı kâfirin cennetidir.”

Dünya-ahiret dengesi açısından zikredilen rivayetlerden birisi olan bu hadis aynı zamanda sıkıntılı zamanlar geçiren Müslümanın teselli bulacağı bir söz ve ona psikolojik destek olabilecek mahiyetteki bir ifadedir. Yunus Emre de *Divan*'ında bu rivayete şu şekilde yer vermiştir.

*Yunus yok dünya tadı çün kim faniymiş adı
Muhammed zindan dedi biz şad olmamak için*⁶⁰
**

*Ol kişinin yokdur yâri iş bu cihan zindan ona
Demesin kim ben şadiyem ya şadilik kandan ona*⁶¹

Her iki dizeden de Yunus'un, dünyanın geçici, Rasûlüllâh'ın ifadesiyle zindan olduğu, dolayısıyla burada mutluluk aramamak gerektiği düşüncesinde olduğu anlaşılabilir. Ona göre imtihan hayatının mutluluk anı olamaz.

Rivayet, birinci derecedeki hadis kaynaklarının önemli bir kısmında geçmektedir. Sıhhat bakımından da “sahîh”tir.⁶²

2.1.7. Kabir Azabından Sakınma

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ

“Ya Rabbi! Kabir ve cehennem azabından, hayatın, ölümün ve Deccâl'in fitnesinden sana sığınırım.”⁶³

Yunus Emre *Divan*'ında kabir azabını şu şekilde ifade etmektedir:

*Otluktur kabrin senin gör azabından sakın
Mustafa böyle dedi inanırsan Kur'ân'a*⁶⁴

---

⁶⁰ Yunus Emre, *Divan*, 182.

⁶¹ Yunus Emre, *Divan*, 49.

⁶² Müslim, “Zühd ve'r-Rekâik”, 1; İbn Mâce, “Zühd”, 3.

⁶³ Buhârî, “Cenâiz”, 86.

⁶⁴ Yunus Emre, *Divan*, 216.

Yunus Emre, beyitte geçtiği üzere kabir azabına inanmakta, onu hem Kur'an'a hem de sünnete dayandırarak delillendirmektedir. Kabir azabının var olup-olmaması hususu zaman zaman gündeme gelen tartışmalardandır. Tartışmanın temelinde henüz kıyamet kopmadan ve mizan kurulup ceza ile mükâfat belirlenmeden kişinin azap görüp görmeyeceği meselesi vardır. Kabir azabının var olduğunu savunanlar onu, gözaltına alınan bir kişinin nezarete geçirdiği anları ifade eden bir döneme benzetirler. Konu ile rivayetler, hadis kaynaklarında oldukça fazladır. Yunus'un da şiirinde kaydettiği azap içerikli rivayetlerden birini yukarıda zikrettik. Mezkûr rivayette Allah Rasûlü (s.a.s.), sadece kabir azabından değil, cehennemden, ölü ve dirilerden gelecek fitnelerden ve ahir zamanın büyük alametlerinden birisi olan Deccâl'den de Allah'a sığınmaktadır. Rivayet, Buhârî'nin (v. 256/870) *Sahîh*'inde geçmektedir. Sıhhat bakımından "sahîh" tir.

Buraya kadar zikrettiğimiz, Yunus Emre'nin *Divan*'ında yer verdiği ve doğrudan hadis olarak nitelendirdiği yedi rivayet tespit edilmiştir. Bu rivayetlerden beş tanesi "mevzû", iki tanesi ise "sahîh" kabul edilen hadislerdir. Beş rivayetin uydurma olması, onun eserinde zikrettiği hadislerin sıhhat boyutuyla güvenilir olmadığını göstermektedir. Uydurma rivayetlerin çoğunlukta olmasının temel sebebi, içinde bulunduğu ve önemseydiği tasavvuf geleneğiyle alakalı görülebilir. Zira ehl-i tasavvufun hadis anlayışında önemli bir kısım⁶⁵, muhaddislerin hadis anlayışından ayrılmaktadır. *Divan*'da geçen rivayetlerdeki konular daha çok dünya-ahiret dengesi, ahirete daha fazla önem verme ve nefisle mücadele vb. gibi hususları muhtevidir. Yunus'un içinde bulunduğu tarikat, genel anlamda zühd hareketi, büyük oranda bu konuları gündeme almaktadır.

2.2. Dolaylı Olarak İşaret Edilen Rivayetler

Bu başlık altında Yunus Emre'nin bizzat şöyle bir hadis var demediği, ancak kullandığı ifadelerinin hadise işaret ettiği veya içerisinde hadisten bir parçaya yer verdiği dizeler incelenecektir. Konu yedi başlık altında ele alınacak, ilgili dizeler ve onlarla alakalı olduğu düşünülen rivayetlerin sıhhat bilgilerine yer verilecektir.

---

⁶⁵ Bakınız: Muhittin, Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, 59-78.

2.2.1. Salavat Getirmek

Pek çok kimsenin Hz. Peygamberin adı anıldığında salavat getirme alışkanlığına sahip olduğu görülür. Özellikle tarikat mensuplarından istenilen günlük virtlerde salavat getirme önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla salavat konusu bir Müslümanın hayatında ibadet etme ve Peygamber'e karşı görev yapma adına önemlidir. Salavat getirmek, Yunus'un hayatında da şiiirlerden tespit edebildiğimiz kadarıyla önem arz etmektedir. Aşağıdaki şiiirler buna örnek teşkil eder:

*Ol âlem fahri Muhammed nebiler serveri
Ver salavat aşk ile ol günahlar eridir⁶⁶*

**

*Okuna hadis ü kelim diyeler aleyhi's-selam
Âşıkısan belli bilem tanla seher vaktinde dur⁶⁷*

Yunus Emre, Peygambere salavata getirmenin ibadet olduğuna inanmaktadır. Bunun delili de birinci beyittir. O aşk ile salavat getirenin günahlarının eriyeceğini ifade etmektedir. İkinci beyitte ise, salavatın ne zaman yapılacağına dair bilgi vermekte, her ne zaman bir hadis-i şerif okunsa o vakit salavat getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Burada kastettiğinin ne olduğunu anlamak gerekir. Hadis-i kelim diye tavsif ettiği, okunacak olan bir hadis-i şerif ve bu hadisi okurken Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu diyerek yapılan girizgâh, Allah Rasûlü'nün isminin anılması ve salavatın okunmasıdır. Yunus Emre'nin, salavatın Peygamber'in adının geçtiği anda yapılan bir uygulama olduğunu bilmemesi mümkün değildir. Şiiirde kastettiğinin de yukarıda zikrettiğimiz şekilde olduğunu anlamak mümkündür.

Yunus Emre'nin şiiirinde bahsettiği salavat okuma hakkındaki bilgilerin ancak hadis-i şerifler çerçevesinde öğrenilebileceği düşünüldüğünde ilgili rivayetleri zikretme ihtiyacı hâsıl olmuştur. Konu bu sebeple, "Dolaylı olarak işaret edilen rivayetler" başlığı altında incelenmiştir. Hadis kaynaklarımızda salavat getirme hususunda zikredilen rivayetlerden bazıları şunlardır:

---

⁶⁶ Yunus Emre, *Divan*, 87.

⁶⁷ Yunus Emre, *Divan*, 90.

“Kıyamet günü insanların bana en yakını bana en çok salavat okuyandır”⁶⁸, “Cimri, yanında anıldığım hâlde bana salavat getirmeyen kimsedir”⁶⁹, “Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Benim kabrimi de bayram yeri hâline getirmeyin. Bana salavat getirin. Çünkü nerede olursanız olun, salavatınız bana ulaşır”⁷⁰. Rivayetlerden de anlaşılacağı üzere salavat getirmek önemli bir ibadettir. Ancak Yunus Emre’nin söylediği gibi günahları silen bir amel olduğuna dair bilgi yoktur. Salavat da Allah Rasûlü’nden gelen hadisler okunduğunda değil, O’nun ismi geçtiğinde yapılan bir ibadettir. Bu noktada akla şöyle bir istifham gelebilir. Hadisler okurken “Allah Rasûlü”, “Rasûlüllâh” veya “Peygamber” şöyle buyurdu denildiğinde salavat getirilir. Bizim burada kastettiğimiz, halk arasında rivayetler nakledilirken genellikle hadisin metni doğrudan söylenmektedir. Söz konusu metni naklederken bir hadisi şerifte şöyle geçiyor şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla Peygamberle ilgili herhangi bir isim hadisin metni okunurken veya hadis açıklanırken zikredilmektedir. Dinleyici ve okuyucu bu aşamada salavat getirmektedir. Bu çerçevede, Yunus Emre’nin salavat anlayışında hadis okununca “aleyhisselâm” denilmesi istenmesi, hadisin anlamı verilirken Allah Rasûlü’nün herhangi bir ismi geçmesi hasebiyle salavat getirmeyi istemesi amaçlanmış görünmektedir. Eğer kastedilen sadece hadis okunduğunda olursa bu kitabi olarak bilinen salavat getirme şekli değildir.

2.2.2. Peygamber’in Farz Kılma Yetkisi

Yunus Emre’nin hadis/sünnete bağlılığı başlığı altında Nebi’nin farz kılma yetkisine de kısaca değinilmişti. Konu bu başlık altında *Divan*’da kullanılan rivayetlerden kesitler sunularak daha detaylı işlenecektir. Ele alacağımız ilk beyit şu şekildedir:

*Her kim onun sünnetiyle farzını kaim tutar
Ne diyem ki akıbet soru hesaptan beridir*⁷¹

Yukarıdaki beyitte Yunus Emre, kim Peygamber’in sünneti ile farzını yaşarsa, ahirette hesaptan muafır demektedir. Buradaki “hesaptan beridir”

⁶⁸ Tirmizî, “Vitr”, 21.

⁶⁹ Tirmizî, “Deâvât”, 100.

⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 96, 97.

⁷¹ Yunus Emre, *Divan*, 87.

ifadesini, ilgili beyitin daha önce geçtiği yerde de ifade ettiğimiz gibi tamamen sorgu-sualden kurtulma anlamında değil, olması gereken sorumluluğu yerine getirme olarak anlamak gerekir. Hz. Peygamberin sünneti ile ne kastedildiği çoğunun malumudur. Hz. Peygamberin “farzı kaim tutar” ifadesi ise onun Rabbimizin emrettiği farzları yaşaması şeklinde anlaşılabilir. Çünkü Peygamberin salt anlamda farz kılma yetkisi yoktur. Bu meyanda Kur‘ân-ı Kerîm’den ilgili ayetleri Yunus’un hadise yaklaşımı başlığı altında makalenin baş tarafında zikretmiştik. Burada ele alınacak olan rivayette Allah Rasûlü’nün farz kılma yetkisinden bahsedilmiş ancak ayrıntı verilmemiştir. Konu ile alakalı hadislerden birisi şu şekildedir:

Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Koltuğuna yaslanmış, hadislerim hakkında konuşan ve sizinle benim aramda Allah’ın kitabı var, ondan helal olanları helal, haram olanları haram kabul ederim diyen adamın gelmesi yakındır. Dikkat edin, Allah Rasûlü’nün haram kıldığı şeyler Allah’ın haram kıldıkları gibidir.”⁷²

Rivayet, temel hadis kitaplarında geçmektedir. Ancak isnad ve metin noktasında farklı değerlendirmelerin yapıldığını ifade etmek gerekmektedir. Rivayetin Hayber’in fethi sırasında söylendiği, nakleden ravilerin o savaşa katılmadığı ve metnin zaman içinde ekleme ve çıkarmalara tabi tutulduğuna dair değerlendirmeler yapılmaktadır. Ancak Hz. Peygamberin hüküm koyma bakımından verilen mesajın rivayetin her isnadında yer aldığını belirtmek gerekmektedir.⁷³

Rivayette, Allah Rasûlü’nün helal ve haram kılma yetkisinin Allah Teâlâ’nınki ile aynı olduğu beyan edilmektedir. Yunus Emre beytinde bu yöne işaret etmiş ve Peygamber’in sünneti ile farzının olduğunu söylemiştir. Kuran-ı Kerim ve hadislerde Peygamberin hüküm koyma yetkisi üzerinde durulmaktadır. Hüküm koyma noktasında, kaynağın neler olduğu hakkında ihtilaf vardır. Bazıları tamamen vahiy bazıları hem vahiy hem de beşeri yön bazıları ise tamamen beşeri olarak değerlendirmektedir. Genel kabul gören görüşe göre ise

⁷² Ahmed, *Müsned*, 28: 429; Darimî, “Mukaddime”, 49; İbn Mâce, “Mukaddime”, 2.

⁷³ Konu ile ilgili bakınız: Mehmet Emin, Özafşar, “Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti”, *İslamiyat*. 1/3, (Ankara, 1998): 19-48.

bazen vahiy bazen ise beşeri yön ile Peygamber hüküm oluşturmuştur.⁷⁴ Konu ile ilgili bazı deliller şunlardır: “O (Peygamber) hevedan konuşmaz, konuştuğu şey kendisine vahyedilenden başkası değildir.”⁷⁵ Allah yine buyurdu ki: “De ki kendimden değiştirme yetkim yoktur, ancak bana vahyolunana uyarım.”⁷⁶, “Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur”⁷⁷ Naklettiğimiz rivayet çerçevesinde Rasûlüllâh’a Allah Teâlâ tarafından verilen bir yetki vardır. Ancak bu yetki Allah’ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal kılma şeklinde olmayıp hakkında herhangi bir hüküm verilmeyen meseleleri kapsamaktadır. Dolayısıyla Yunus Emre’nin sadece mana bakımından işaret ettiği bu rivayet, sıhhat bakımından da “sahih” kabul edilmektedir.

2.2.3. Hesaba çekilmeden önce hesaba çekilin

حَاسِبُوا قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا

“Hesaba çekilmeden önce (kendinizi) hesaba çekin”

Rivayet, kaynaklarda Hz. Ömer’in (r.a.) sözü olarak zikredilen “mevkûf” bir hadistir.⁷⁸ Rivayetin diğer bazı tariklerinde حَاسِبُوا kelimesinden sonra انفسكم ifadesi yer almaktadır.⁷⁹

Yunus Emre’nin *Divan*’ında rivayete farklı bir bakış açısıyla işaret edilmiştir. Söz konusu beyit şu şekildedir:

⁷⁴ Faik, Akçaoğlu, *Hz. Peygamber’in Kuran Vahiyi Dışında Bilgilendirilmesi* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), 109-144.

⁷⁵ Necm 53/3.

⁷⁶ Yunus 10/15.

⁷⁷ Ahzab 33/36.

⁷⁸ Ebû Abdurrahman, İbn Mübarek, *ez-Zühd ve’r-Rekâik*, nşr. Habibürrahman el-A’zami, (Beyrut: Daru’l-kütübî’l-ilmîyye, ts.), 1: 130; Tirmizî, “Sıfatü’l-Kıyame”, 25; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ*, (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, 1987), 1: 52.

⁷⁹ Celâlüddin Suyûtî, *Cem’u’l-cevâmî*. nşr: Muhtar İbrahim el-Haic (Kahire: Ezherü’ş-Şerif, 1426/2005), 14: 315; Ali el-Müttaki, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-efâl*. (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1401/1981), 5: 683.

*Tartalım günahımız artıralım âhımız
Edelim hesabımız hesab olmamak için⁸⁰*

Rivayetdeki, “hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin” ifadesi, önceden kendinizi hesaba çekerseniz hesap olunacak bir durum kalmaz anlamında zikredilmiştir. Hem şiir hem de nakledilen rivayette temel maksat, kişinin kendi kontrolünü sağlaması, ahirete hazır hale gelmesidir. Çünkü şahsi kontrolünü sağlayan kişinin hata yapma oranı düşecektir.

2.2.4. Miraca Çıkmak

Miraç meselesi, ilk gününden günümüze tartışılmaya devam eden bir konudur. İlk dönemlerde, böyle bu olayın vaki olup-olmadığı, sonraki zamanlarda ise onun nasıl meydana geldiği tartışılmaktadır. Miracın keyfiyeti, erbabınca araştırılıp değerlendirilmeye devam edecektir. Belki de bu konuda asıl üzerinde yoğunlaşılması gereken ve bütün Müslümanları ilgilendiren yön, oradan gelen hediyelerdir. Mesele tarafımızca aktarıldığı kadar kısa değildir elbette. Ancak konumuz çerçevesinde bir ön bilgi olarak bu kadarıyla kifayet etmek arzundayız. Yunus Emre *Divan*'ında Miraç olayıyla alakalı belki yukarıda zikrettiğimiz yönlerden bazılarına da işaret ederek kendince bakış açıları oluşturmuştur. Eserin farklı yerlerinde Miraç konusu zikredilmiş olup, dört farklı yerde tespit ettiğimiz beyitler ise şunlardır:

*Cebrail davet kılınca Miraç'a Muhammed'i
Miracında dilediği ümmetinin vardır⁸¹*

**

*Muhammedin medhini edelim baş üstüne
Zira ol Muhammed yürüdü arş üstüne
Arşına bastı kadem ol Rasûlüllâh benem
Düştü bu cümle sanem ser nigün ferş üstüne⁸²*

**

*Muhammedi bir gece Hak okudu Miraç'a
Serteser uçtan uca bile yüz sürüp geldim⁸³*

---

⁸⁰ Yunus Emre, *Divan*, 181.

⁸¹ Yunus Emre, *Divan*, 87.

⁸² Yunus Emre, *Divan*, 220.

⁸³ Yunus Emre, *Divan*, 148.

*Resul Mirac'a ağıdı gökten yere nur yağdı
Habibim diye öğdü ol Fahr-i cihan kanı⁸⁴*

Beyitlerde Mirac konusunda şu başlıklar öne çıkmaktadır: Hz. Peygamberin Mirac'a çıkması, bir gece bu olayın Allah'ın davetiyle gerçekleşmesi, Allah Teâlâ ile görüştüğü için Allah Rasûlü'nü medhü sena etmenin gerekliliği ve Mirac olayının putların yerle bir olmasına vesile olması.

Yunus Emre şiirinde Miraçtan bahsetmektedir. Miraç meselesi, hadislerde geçmekte, Kuran'da ise geçmemektedir. Kuran-ı Kerim'de Miraç kelimesinin çoğulu olan "Mearic" ismiyle sure bulunmaktadır. Ancak Miraç olayı hakkında rivayetlerde geniş bilgi verilmektedir. "İsrâ ve Miraç olayı, başta Bilâl-i Habeşî (v. 20/641), Rasûlüllâh'ın amcası Abbas İbn Abdulmuttalib (v. 32/653), Abdullah İbn Mes'ud (v. 32/652-53), Übey İbn Ka'b (v. 33/654 [?]), Osman İbn Affân (v. 35/656), Ali İbn Ebî Tâlib (v. 40/661), Ümmü Hânî binti Ebi Talib (v. 50/670'ten sonra), Üsâme İbn Zeyd (v. 54/674), Hz. Aişe (v. 58/678), Muaviye İbn Ebi Süfyan (v. 60/680), Semüre İbn Cündeb (v. 60/680), Ümmü Seleme (v. 62/681), Abdullah İbn Abbas (v. 67/687), Esmâ binti Ebi Bekir (v. 73/692), Ebû Saîd el-Hudrî (v. 74/693-94), Enes İbn Mâlik (v. 93/711-12), olmak üzere, ashaptan kalabalık bir grup tarafından rivayet edilmiştir. İmam Kurtubî (v. 671/1273), İsrâ ve Miraç'la ilgili rivayetlerin bütün hadis kitaplarında yer aldığını, sahabeden gelen rivayetlerin İslam dünyasının her tarafına yayıldığını, birçok tarikten muhaddislere ulaştığını ve hadis mecmualarının hepsinde yer aldığını söylemektedir. Böylelikle yirmi kadar sahâbeden gelen bu rivayetler, artık tevâtür derecesine ulaşmıştır.⁸⁵ Ahamet Ağırakçanın "mütevatir" tespiti bu konuda ilk değıldir. Endülüslü muhaddis İbn Dîhye el-Kelbi (v. 633/1235) meşhur hadis kitaplarını özellikle Sahîhayn'ı baz alarak İsrâ ve Miraç konusunu ihtiva eden *el-İhticâc fi ehadisi'l-Mîrâc* isimli bir kitap yazmıştır. Kitapta, İsrâ ve Miraç ile ilgili rivayetlerin "mütevatir" derecesine ulaştığını beyan etmektedir.⁸⁶ Tevâtür seviyesine ulaşacak kadar sahabîden nakledilen rivayetlerin

⁸⁴ Yunus Emre, *Divan*, 261.

⁸⁵ Konu ile ilgili geniş bilgi için bk: Ahmed, Ağırakça, "Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı", *Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1/2, (2014), 3-4.

⁸⁶ Konu ile ilgili geniş bilgi için bakınız: Bekir, Tatlı, *Kütüb-i Sitte'de İsrâ ve Miraç Hadisleri* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000), 207; Mehmet, Özdemir, "İbn Dîhye el-Kelbî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19: 413-414.

her birini ayrı ayrı zikretmek çalışmanın kapsamını aşacağından bu kadarıyla iktifa ediyoruz.

Yunus Emre'nin şiirlerinde geçen Miraç ile ilgili ilk iki konunun dışında iki tespit daha vardır. Bunlar, “Rabbimizle görüştüğü için Allah Rasûlü'nü medhü sena etmenin gerekliliği ve Miraç olayının putların yerle bir olmasına vesile olması”dır. Allah Teâlâ ile görüştüğü için Hz. Peygamberi (s.a.s.) medhü sena eden bir rivayet tespit edilememiştir. Aynı şekilde kaynaklarda, Miraç günü putların yerle bir olduğuna dair bir bilgiye ulaşılammıştır. Dolayısıyla rivayetlerde her iki konunun da bir delili bulunamamıştır. Yunus'un eserinde rivayet kaynaklı olmayan bu tespitlere yer vermesinin temel sebebi, Peygamberi yüceltme amacı olabilir. Çünkü Miraç olayı, kimseye nasip olmayan, Allah Rasûlü'ne nasip olduğu için medh etmeye layık görülen bir durumdur. Böyle bir olayı yaşayan bir Peygamberi övmek, Müslümanlar açısından önemlidir ve bu övgünün yerine getirilmesinde rivayetlerden dayanak bulmaya da ihtiyaç yoktur. Yunus Emre de, muhtemelen Allah Teâlâ tarafından bu kadar büyük bir ağırlanmaya mazhar olan Peygamberi övmenin gerekliliğini şahsi fikriyle teklif etmektedir. Güvenilir kaynaklarda Miraç meselesi esnasında putlarla ilgili bir gelişme yaşandığını ifade eden veriler bulunmamasına rağmen Yunus böyle bir olayın vukuundan bahsetmektedir. Muhtemelen Yunus putların yere serildiği şeklindeki bir bilgiyi Mevlid-i Nebî gecesi yaşandığı iddia edilen, kitaplarda yer alan ancak “sahih” bir dayanağı bulunmayan anlatılarla⁸⁷ mukayese etmiştir. Ancak Miraç'tan sonra elde edilen psikolojik gücün ve gelişen hadiselerin artık putların yere serildiği dönemin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Nitekim birkaç sene sonra Medine'ye hicret edilmiş ve kısa bir süre sonra yapılan Bedir savaşında Müşriklerin, kendilerine yardım ettiklerine inandıkları putların hiçbir gücünün olmadığı gözler önüne serilmiştir.

Neticede, Yunus Emre'nin şiirlerinde Miraç konusuyla alakalı işaret ettiği hususlar dört maddede toplanmıştır. Bunlardan “Hz. Peygamberin Miraç'a çıkması” ve “Bir gece bu olayın Allah'ın davetiyle gerçekleşmesi” konularında birçok rivayetin bulunduğu görülmüştür. Ancak “Allah Teâlâ ile görüştüğü için Rasûlüllâh'ı medhü sena etmenin gerekliliği” ve “Miraç olayının putların yerle

---

⁸⁷ Böyle bir olayın vaki olmadığıyla ilgili değerlendirme için bk.: Enbiya, Yıldırım, *Hadis Problemleri*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001), 127.

bir olmasına vesile olduğu” şeklindeki inanışları destekleyen herhangi bir rivayete ulaşamamıştır. Son iki maddede Yunus’un Miraç ile ilgili inanışının temeline rivayetleri yerleştirmedeği ve daha çok yaygın kanaatleri benimsediği görülmektedir. Onun bu davranışı Hz. Peygamber’e (s.a.s.) duyduğu muhabbet ve sevgiden kaynaklı yüceltme arzusuyla özdeşleştirilebilir. Kedisinin Allah Rasûlüne olan aşkından hareketle, mezkûr medhü senalarda bulunmasını genel bir yaklaşım olarak normal karşılamak gerekirken, rivayet temelli olarak isabetli görülmemelidir. Çünkü mezkûr ifadelerin rivayetlerde sahih kaynaklara dayanan bir delili yoktur.

2.2.5. Kıyamet Günü İnsan Bedeni

Kıyamet gününde yaşanacaklar hususunda hadis kitaplarında birçok rivayet geçmektedir. Yunus Emre bu olaylar hakkında bilgi sahibi olmalı ki şiirlerinde bunlardan birisine işaret eder. *Divan*’da geçen ilgili beyit şu şekildedir:

*Ol gün katı efgan ola erkek dişi üryan ola
Cümle ciğer biryan ola ağlaşalım ol gün için⁸⁸*

Yunus bu beytinde kıyamet sahnelerini hadislerde vasedilen özelliklere de uygun olarak; insanların kendi derdine düştüğü dehşetli bir an şeklinde beyan eder. Yine kıyamet gününde insanların dünyaya geldikleri hal gibi haşır olacaklarını, üzerlerinde hiçbir giysinin bulunmayacağını belirtir ve o gün için hazırlık yapılması gerektiğine vurgu yapar. Konu ile ilgili rivayet, hadis kaynaklarında şu şekilde geçmektedir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: تُحْشَرُونَ حُفَاءَ عُرَاةٍ غُرْلًا، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: أَيْبَصِرُ أَوْ يَرَى بَعْضُنَا عَوْرَةَ بَعْضٍ؟ قَالَ: يَا فُلَانَةُ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ.

"Sizler kıyamet günü, ayakkabısız, çıplak ve sünnetsiz olarak haşır meydanında toplanacaksınız." Bunun üzerine bir kadın (Bir başka rivayette o kadın, Hz. Âişe (r.anha) olarak geçmektedir), birbirimizin avret yerlerini görmez

⁸⁸ Yunus Emre, *Divan*, 192.

miyiz? diye sordu. Rasûlullâh da (s.a.s.) (Abese suresinde geçen bir âyeti işaret ederek) "Ey kadın! O gün, herkesin kendine yeter derdi vardır." dedi"⁸⁹

Rivayet, hem Buhârî hem de Tirmizî kanalıyla "sahih" olarak gelmiştir. Tercümesinde de işaret edildiği üzere, tariklerinden birinde "bir kadın" olarak ifade edilen kişinin diğer bir tarikte "Hz. Âişe" olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Yunus Emre'nin şiirinde geçen "erkek ve kadının kıyamet günü üryan olması" ifadesinin hadis temeli bulunmaktadır. Yunus da bu bilgiden haberdar olmalı ki ona şiirinde işaret etmiştir.

2.2.6. Münker Nekir

Kabir hayatı, mahşer, mizan, kıyamet vb. gibi direkt olarak bilinmesi mümkün olmayan hususlar insanoğlu için merakı celbeden olaylardır. Münker-Nekir meselesi de mezkûr meselelerden biridir. Münker-Nekir, kabir hayatının önemli aşamalarındandır. Rivayetlerde İki meleğin ölüye gelip bazı sualler sorarak cevaplarını istediği, verilen cevaplara göre de kabir hayatının kıyamete kadarki merhalesinde meyyitin geçireceği durumunu tayin edileceği anlatılmaktadır. Bu merhale, ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukur olarak ifade edilen iki yönlü bir süreci ihtiva etmektedir. Konu ile alakalı Yunus Emre'nin *Divan*'daki beyti şu şekildedir:

*Yunus kabre vardıkda Münker-Nekir geldikde
Bana sual sordukda dilim döne mi Ya Rab*⁹⁰

Münker-Nekir meselesi, hadislerde geçen bir konudur. Konu ile alakalı şu hadis önemli bilgiler ihtiva etmektedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا فُيِّرَ الْمَيِّتُ - أَوْ قَالَ أَخَذَكُمْ أَنَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ
أَرْقَانِ يُقَالُ لِأَحَدِهِمَا الْمُنْكَرُ وَالْآخَرُ النَّكِيرُ فَيَقُولَانِ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ مَا كَانَ يَقُولُ هُوَ عَبْدُ اللَّهِ
وَرَسُولُهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . فَيَقُولَانِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ هَذَا . ثُمَّ يُفْسَخُ لَهُ فِي قَبْرِهِ
سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِي سَبْعِينَ نَجْوً فِيهِ ثُمَّ يُنَوَّرُ لَهُ فِيهِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ تَمَّ . فَيَقُولُ أَرْجِعْ إِلَى أَهْلِي فَأَخْبِرْهُمْ فَيَقُولَانِ تَمَّ كَتُومَةَ الْعُرُوسِ الَّذِي
لَا يُوقِظُهُ إِلَّا أَحَبُّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ . حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ . وَإِنْ كَانَ مُنَافِقًا قَالَ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ فَقُلْتُ مِثْلَهُ

⁸⁹ Buhârî, "Rekâik", 45; Tirmizî, "Tefsir", 72.

⁹⁰ Yunus Emre, *Divan*, 52.

لا أدرى . فَيَقُولَانِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ ذَلِكَ . فَيُقَالُ لِلأَرْضِ النَّبِيَّ عَلَيْهِ . فَتَلْتَمِ عَلَيْهِ . فَتَخْتَلِفُ فِيهَا أَضْلَاعُهُ
فَلَا يَزَالُ فِيهَا مُعَدَّبًا حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ «

Ebû Hüreyre'den (r.a.) Rasûlüllâh'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğu nakledilmektedir: “Ölü defnedildiğinde, ona gök gözlü simsiyah iki melek gelir. Bunlardan birine Münker diğerine de Nekir denir. Ölüye: "Bu adam (Rasûlüllâh) hakkında ne diyorsun?" diye sorarlar. O da hayatta iken söylemekte olduğu; "O, Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in (s.a.s.) O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim." sözlerini söyler. Melekler; "Biz de bunu söylediğini biliyorduk zaten." derler. Sonra kabri yetmiş çarpı yetmiş zira' kadar genişletilir ve aydınlatılır. Sonra ona uyu denilir. O, aileme dönüp onu haber vereyim der. Melekler ona, Allah yeniden diriltinceye kadar, sadece sevdiğinin uyandıracığı çiftlerin uykusu gibi uyu derler. Eğer münafık ise, "İnsanların söylediklerini duyup aynısını söyledim, bilmiyorum." der. Melekler de, "Böyle söylediğini zaten biliyorduk." derler. Sonra arza: "Onu sıkıştırdı" denir. Arz onu sıkıştırır da kaburga kemikleri birbirine geçer. Allah onu yattığı bu yerden tekrar diriltinceye kadar kendisine azap edilir." ⁹¹

Rivayette, Münker-Nekir'in bizzat isimleri zikredilmektedir. Yunus Emre'de bir Müslümanın hayatında en azından isimlerini vererek, görevlerini zikrederek verdiği bilgileri -hadis olsun veya olmasın- nakletmeyi ve uyarmayı görev edinmekte, Rabbine yalvararak kabirde sorulacak suallerin cevabını vermede kendisine yardım etmesini dilemektedir. Rivayet sıhhat bakımından, “hasen” seviyesindedir.⁹²

2.2.7. Peygamberin Zehirlenmesi

Allah Rasûlü'nün hayatı boyunca birkaç kez zehirlendiği hususunda kitaplarda bazı bilgiler geçmektedir.⁹³ Yunus Emre bu meyanda bilgiler edinmiş olacak ki *Divan*'ında meseleye kaynak zikretmeden şu şekilde yer vermektedir:

⁹¹ Tirmizî, “Cenâiz”, 70.

⁹² Tirmizî, “Cenâiz”, 70. Rivayetin akabinde sıhhat değerlendirmesi yapan Elbânî onun “hasen” olduğunu ifade etmiştir.

⁹³ Buhârî, “Meğazi”, 85.

*Muhammed'e kâfirler üç kez ağı verdiler
Birin kuzuyla yedi ikin aşın üstüne
Ağuyu kıldı şeker ol Rasulüllâh meğer
Ver salavat zembûr var derd ile yaş üstüne*⁹⁴

Bu dizelerde dört yön vardır. Birincisi, Peygamber'in üç kez zehirlenmesi, ikincisi, zehirlenmenin birinin kuzu etiyle diğer ikisi yiyeceklerle gerçekleşmesi, üçüncüsü, zehrin Allah Rasûlü'ne panzehir olması ve dördüncüsü, derdin üstüne bir zembur (arı, eşek arısı) gelmesi, bu sebeple ona da salavat gerekmesi şeklindedir.

Rivayetlere bakıldığında Allah Rasûlü'nün bir kez zehirlendiği tespit edilmektedir. Bu olay, Hayber fethi esnasında veya hemen sonrasında gerçekleşmiştir. Bu konuda mükerrerleriyle birlikte yaklaşık altmış rivayet tespit edilmektedir. İlgili rivayetlerden birisi şu şekildedir: "Ölümüne sebep olan hastalık esnasında Allah Rasûlü: Ya Âişe! Hayber'de yediğim yiyeceğin/etin etkisi devam ediyor. Bu zehirden dolayı ana atardamarımın kesildiğini hissediyorum."⁹⁵ Rivayetin farklı tarihlerinde ise genel olarak Hz. Peygamber'in yediği etten zehirlenmesi, yanındaki sahabînin şehit olması, Rasûlüllâh'ın onları zehirleyen Yahudi kadını buldurması ve bunu niçin yaptığını sorması, onu öldürtmesi bazı rivayetlerde serbest bırakması geçmektedir.⁹⁶

Söz konusu rivayetlerin hepsinde Hayber günü yaşandığı belirtilen zehirlenmeden bahsedilmekte bunun dışında başka bir zehirlenme vakası zikredilmemektedir. Şiirinde üç zehirlenmeden söz eden Yunus'un bu bilgiyi nerden aldığına dair bir işaret yoktur. Sonuç olarak, mevcut rivayetler dikkate alındığında olayın Hayber merkezli tek bir vakıa olduğu sonucuna varmak mümkündür. Dolayısıyla Yunus Emre'nin üç zehirlenme ifadesinin rivayetlerde yansımaları tespit edilememiştir.

Sonuç

Meşhur bir halk ozanı olan Yunus Emre'nin hadise yaklaşımını tespit etmeyi hedefleyen bu çalışmada, Yunus'un ilmi temeli olan ve süreli tedrisatla eğitim

---

⁹⁴ Yunus Emre, *Divan*, 220.

⁹⁵ Buhârî, "Megâzî", 85.

⁹⁶ Müslim, "Selâm", 45; Ebû Dâvûd, "Diyâd", 6; İbn Mâce, "Tıb", 45; Dârimî, "Mukaddime", 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 479.

almadığı anlaşılmıştır. Ancak eserinde kullandığı hadisler ve rivayetler arasında yansıttığı anlayış göz önünde bulundurulduğunda onun az çok hadis bilgisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şairin sahip olduğu bu hadis bilgisini ziyaret ettiği ilmi tedrisat da yapılan tekke ve dervişlerden öğrendiği tahmin edilmektedir. Tekke geleneği genellikle hal ve ahlak eğitimi üzerine hareket ederken bazı tekkeler ilmi eğitime de önem vermişlerdir. Yunus Emre de bu eğitime önem veren tekkelere ziyaretlerde bulunmuş olabilir. *Divan*'ında hadis adına zikrettiği hiçbir bilgi, kaynak temelli değildir. Elbette bir şiir kitabında hadis kaynaklarından bahsedilmesi beklenemez. Ancak zaman zaman şiirlerinde işaret ettiği kısmen bilgi temelli hadis kültürüne dair ifadeler kaynak temelli olmasa da dinleme yoluyla elde edilen bir hadis birikimini göstermektedir. Bu çerçevede, Yunus Emre'nin hadislerin sayısı ile ilgili olarak muhaddislerin verdiği rakamlarla örtüşmeyen ancak kabaca naklettiği tespitler görülmüş, kendisinin böyle bir rakamı neye binaen aktardığı da anlaşılamamıştır.

Yunus Emre'nin Peygamber ve Sünnet/Hadis yaklaşımının büyük oranda gönül boyutlu olduğu söylenebilir. Eserinde kullandığı ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Yunus güçlü bir maneviyata sahip olup, Allah Teâlâ ve Rasûlüllâh'a karşı derin bir muhabbet duymaktadır. Beyitleri içerisine derc ettiği hadis kesitleri de şairin Hz. Peygambere duyduğu muhabbetin bir göstergesidir. Eserin genelinde aşkı işleyen Yunus'un sahip olduğu dil, birleştirici bir özelliğe sahip olan sevgi dilidir. Sevgi dilini din diliyle birleştirmesi neticesinde ise kendisinden Peygambere duyduğu muhabbeti beyan eden beyitler sadır olmuştur. Yunus bu beyitler içerisinde aktardığı rivayetleri herhangi bir elemeye tabi tutmaksızın kaydetmiştir. Zira doğrudan Peygamberin adını vererek naklettiği yedi rivayetten yalnızca ikisi "sahîh" diğerleri "mevzû"dur. Ancak dolaylı yünden işaret ettikleri çerçevesinde naklettiği on rivayetten altısı "sahîh", biri "hasen" üçü ise "mevzû"dur. Doğrudan hadis dedikleri ile dolaylı olarak işaret ettikleri incelendiğinde bunlardan sekiz tanesinin "sahîh", birinin "hasen" ve beşinin "mevzû" kategorisinde olduğu görülür. Yunus'un kullandığı on dört rivayetten beşinin "mevzu" olmasını, içinde bulunduğu kişi ve grupların anlayışlarından kaynaklı görmek gerekir. Çünkü Yunus Emre'nin hadislere yaklaşımında ehl-i tasavvufun hadise bakışı önemli oranda etkili olmuştur. Bunlar, "*Hesaba çekilmeden önce (kendinizi) hesaba çekin*", "*Ben gizli bir hazineydim, bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım*", "*Kendini bilen Rabbini bilir*" ve "*Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım*" gibi çoğunlukla ehl-i tasavvufun kullandığı, ehl-i hadisin ise "mevzû" (uydurma) dediği rivayetlerdir. Söz konusu rivayetler genel olarak dünya-ahiret dengesini işlemektedir.

Yunus Emre *Divan*'ında rivayetleri kısa kısa ifade etmiş, hadisin tam metnine yer vermeyi tercih etmemiştir. Onun bu tutumunu şiirin yapısal haline olan hâkimiyetiyle izah etmek mümkündür. Çünkü şiir dilinin de kendine göre bir sistemi bulunmaktadır. Bu bağlamda Yunus, hadislere yer verirken ya rivayetin en meşhur kısmını ya da halk arasında kullanılan bölümünü kaydetmiştir.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-hafâ*. Beyrut: Mektebetü'l-kudsi, 1351/1932.
- Ağlakça, Ahmed. "Kaynaklar Işığında İsra ve Miraç Olayı". *Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi*, ½, (2014): 1-30.
- Ahmet b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*. nşr. Şuayb Arnaûd, Kahire: Müessesetü'l-Kurtuba, 1375/1956.
- Akçaoğlu, Faik, *Hz. Peygamber'in Kuran Vahyi Dışında Bilgilendirilmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.
- Ali el-Müttaki, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-efâl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Mustafa Dîb el-Buğa. Lübnan: Dârü İbn Kesîr, 1407/1987.
- Celâleddîn es-Süyûtî. *ed-Dürerü'l-müntesîre fi'l-çâhâdîsi'l-müştehire*. Riyad: Câmi'atü Melik Suûd, t.s.
- Çakın, Kamil, "Hadisin Kuran'a Arzı Meselesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 34, (1993) : 237-262.
- Çalışkan, Âdem, "Yunus Emre Divanı'nda Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri", *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 28/3, (1992) : 119-125.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *es-Sünen*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l- 'arabî, 1407/1987.
- Dede, Behçet. *Yunus Emre'nin Eserlerinin Tahlili*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 1990.
- Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûru'l-hutâb*, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1986, 5: 227.

- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'âs es-Sicistânî. *es-Sünen*. nşr. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. b.y.: Dârü'l-fıkr, ts.
- Ebû Nuaym el-İsfahânî. *Hilyetü'l-evliya ve tabakâtü'l-asfiyâ*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1409/1989.
- Ekmekçi, Gülistan. "Yunus Emre Divanında Ayet ve Hadisler". *The Journal of Academic Social Science Studies* 62/1, (2017): 255-262.
- el-Askalanî, İbn Hacer, *Fethu'l-bari şerhu Sahihi'l-Buharî*, 11: 408-409. Beyrut: Daru'l-ma'rife, 1379.
- Erşahin, Ahmet Ayhün, "Halk İnanışlarında Yunus Emre'nin Mezarının Yeri Problemi". *X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri*. ed. Erdoğan Boz. 51-72. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yunus Emre Araştırmaları Merkezi, 2011.
- Ertunç, Refika. *Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'sindeki Ahlaki Değerler*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2016.
- Gölpınarlı, Abdülbâkî. *Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*. İstanbul: Derin Yayınları, 2010.
- Görmüş, Yudum, *Yûnus Emre Divânı'nın Kelim Dünyası*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid. *es-Sünen*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: Dârü ihyâi't-türâsi'l-arabi, 1395/1975.
- Kara, Mustafa, "Tekke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 40: 368-370. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Karataş, Mustafa. "Hadis Sayım Metotlarının Hadislerin Sayısına Etkisi". *İLAM Araştırma Dergisi* 3/2, (1998): 51-71.
- Karataş, Mustafa. *Hadislerin Sayısı*. İstanbul: Nun Yayıncılık, 2008.
- Kavaklıçesme Kotan, Hüsna. *Yunus Emre Divanının Söz Dizimi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015.
- Köprülü, Mehmet Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutavassıflar*. 3. baskı. İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahih*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü ihyâi't-türâsi'l-arabî, ts.

- Nisâbü'rî, Hâkim, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1990, 2: 671.
- Oruçhan, Osman, "Ümmetimden Yetmiş Bin Kişi Cennete Sorgusuz Girecektir." Hadisi Üzerine Senet Eksenli Bir Analiz ve Değerlendirme", *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9/2, (2014): 1131-1173.
- Ögke, Ahmet, Tasavvufta "Kenz-i Mahfi" Düşüncesi ve Sofyalı Bâli Efendi (960/1553)'nin "Küntü Kenzen Mahfiyyen" Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 5/12, (2004), 9-24.
- Özafşar, Mehmet Emin, "Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti", *İslamiyat*. 1/3, (1998): 19-48.
- Özdemir, Mehmet, "İbn Dihye el-Kelbî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 19: 413-414. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Sehâvî, Şemseddîn. *el-Mekâsîdü'l-hasene*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-arabi, 1405/1985.
- Suyûtî, Celâlüddin, *Cem'u'l-cevâmî*. nşr. Muhtar İbrahim el-Haic. Kahire: Ezherü's-Şerif, 1426/2005.
- Tatlı, Bekir, *Kütüb-i Sitte'de İsrâ ve Miraç Hadisleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. nşr. Ahmet Muhammed Şâkir. Beyrut: Dârü'ihyâi't-türâsî'l-arabî, ts.
- Uysal, Muhittin. *Tasavvuf Kültüründe Hadis*. Konya: Yediveren Yayınları, 2001.
- Yıldırım, Ahmet. *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Yıldırım, Enbiya. *Hadis Problemleri*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001.
- Yunus Emre. *Divan*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.
- Zerkeşî, Bedreddîn. *et-Tezkire fi'l-ehâdisi'l-müştehire*. nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1406/1986.